

МІГРАЦІЙНИЙ ПРОФІЛЬ УКРАЇНИ

2011-2015

**КИЇВ
2016**

ЗМІСТ

Передмова.....	2
Загальна інформація.....	3
Вступ.....	4
I. Соціально-економічні передумови міграції в Україні.....	5
1.1. Демографічна ситуація.....	5
1.2. Економічне становище.....	7
1.3. Рівень життя населення.....	11
1.4. Ринок праці.....	15
II. Міграційна політика.....	18
2.1. Законодавство у сферах міграції.....	18
2.2. Функції органів державної влади у сферах міграції.....	25
2.3. Функції місцевих органів влади у сферах міграції.....	27
III. Міграційна ситуація в Україні.....	29
3.1. Внутрішня міграція.....	29
3.1.1. Внутрішньо переміщені особи.....	32
3.2. Поїздки громадян України за кордон.....	38
3.3. Еміграція.....	53
3.4. Іноземці та особи без громадянства.....	55
3.5. Імміграція.....	63
3.6. Нелегальна імміграція.....	64
3.7. Шукачі захисту.....	68
3.8. Рєадмісія.....	68
IV. Вплив міграції.....	71
V. Проблемні питання в сферах міграції.....	73
Висновки	75
Список таблиць.....	76

ПЕРЕДМОВА

Міграційний профіль України за 2011 - 2015 роки – збірник аналітичної та статистичної інформації про міграцію в Україні, започаткований у рамках виконання Україною Плану дій щодо лібералізації ЄС візового режиму для України.

Оновлення Міграційного профілю за 2015 рік здійснено Державною міграційною службою за участю Міністерства внутрішніх справ, Міністерства закордонних справ, Міністерства соціальної політики, Міністерства фінансів, Міністерства економічного розвитку і торгівлі, Міністерства освіти і науки, Міністерства культури, Адміністрації Держприкордонслужби, Державної служби статистики, Національного банку, Служби безпеки, інших органів влади, наукових установ і громадських організацій.

Міграційний профіль є свого роду базою даних про основні події у сферах міграції в Україні та пов'язаних з ними сферах діяльності за певний період часу, що дозволяє використовувати його у якості одного з інструментів для розробки певних напрямів державної політики у демографічній, соціальній та фінансовій сферах, вироблення комплексних підходів стосовно регулювання ринків праці і капіталу тощо.

Зважаючи на те, що до державного регулювання сфер міграції причетні низка органів як державної так і місцевої влади, Міграційний профіль може використовуватись ними для вироблення власної стратегії розвитку з огляду на можливі наслідки для інших сфер діяльності.

Також Міграційний профіль буде корисним і для студентів ВНЗ, учнів шкіл та пересічних громадян, оскільки він надає змогу не лише констатувати наявні в Україні міграційні процеси, а й надає інформацію щодо обставин, які впливають або можуть на них впливати.

Зміст Міграційного профілю за 2015 рік сформовано в динаміці за 2011-2015 роки з метою співставлення наявної в ньому інформації у тривалому проміжку часу.

ДМС висловлює щирі подяку всім фахівцям та органам влади, причетним до оновлення Міграційного профілю, за надану інформацію та підтримку під час підготовки цього тексту.

Окрему подяку слід також висловити Міжнародній організації з міграції за надані можливості в отриманні практичного досвіду щодо оновлення міграційного профілю.

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ

Мапа України

Столиця:	Київ
Площа:	603 500 км ²
Кордони:	Загальна протяжність - 6 992 км, сухопутного кордону - 5 637 км, морського - 1 355 км. Кордон з Російською Федерацією – 2 295,04 км, Білоруссю – 975,2 км, Польщею – 542,39 км, Словаччиною – 97,852 км, Угорщиною – 136,7 км, Румунією – 613,8 км, Молдовою – 1 222,0 км.
Населення:	42 759,7 тис. осіб (на початок 2016 року). Густота населення - 71 особа на 1 км ² .
Етнічні групи:	Українці – 77,8%, росіяни – 17,3%, білоруси – 0,6%, молдовани – 0,5%, кримські татари – 0,5% (за даними перепису населення 2001 р.);
Мови:	Державна мова – українська
Форма правління:	Республіка
ВВП на душу населення	46 210 грн. у 2015 році
Індекс людського розвитку	0,74 у 2015 році або 83 місце серед 189 країн світу

ВСТУП

У жовтні 2013 року на засіданні Генеральної Асамблеї ООН держави-учасниці підтримали декларацію стосовно включення питання вирішення проблем міграції у число цілей після 2015 року.

Міжнародне співтовариство зобов'язалося зосередити програми розвитку після 2015 року на гуманітарній проблематиці. Новий порядок денний повинен створити основу для довгострокового і повноцінного міжнародного співробітництва в питаннях міграції, подібно до прийнятого в рамках досягнення «Цілей тисячоліття», щоб змусити торгівлю і обмін технологіями працювати на гуманітарний розвиток.

Цей факт свідчить про визнання міграції важливим фактором впливу на світовий розвиток та інструментом регулювання певних сфер і галузей економіки не лише окремих країн, а й усього світу в цілому.

Зазвичай, як раніше вважалося, міграція розглядається як критерій благополучного розвитку країни – якщо політика економічного розвитку працює ефективно, то люди не повинні масово виїжджати до інших країн. Відповідно, міграцію розглядають як питання, яке необхідно врегульовувати, а не як засіб врегулювання питання.

Якщо зазирнути глибше в історію, то виявляється, що міграція це притаманне людській природі явище. До того ж міграція, зазвичай, супроводжується багатьма наслідками, як то задоволення попиту роботодавців на певний спектр професій та пов'язане із цим зростання конкуренції на ринку й зростання темпів технологічного розвитку, розвиток фінансового сектору країни-донора мігрантів через переводи емігрантами коштів для власних сімей, зниження рівня бідності в країнах-донорах міграції, зростання обсягів внутрішніх споживчих ринків країн призначення емігрантів тощо.

Наслідки міграції, перелічені вище, не є вичерпними та спричиняють ланцюгову реакцію інших супутніх наслідків.

У той же час, наслідки міграції можуть стати причинами не лише позитивних, а й негативних явищ у суспільстві, як то зростання рівня злочинності, корупції, захворюваності тощо. Тому країни з високим рівнем достатку прискіпливо спостерігають за якістю мігрантів, які до них прибувають, що також не завжди має однозначне сприйняття в суспільстві.

Таким чином, міграцію сьогодні можна порівняти з оновленням крові в організмі людини: чим частіше оновлюється кров, тим краще для організму. Але якість оновлення також має велику роль і залежить від середовища, в якому проживає людина, і того, що вона споживає.

Таким чином, якісна міграція з набором розумних вимог до мігрантів, здатна принести значні вигоди як країні-донору, так і приймаючій стороні.

I. Соціально-економічні передумови міграції в Україні

1.1. Демографічна ситуація

За розміром території Україна займає 45-е місце у світі та 2-е – у Європі.

За попередніми даними Держстату кількість наявного населення України (без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя) на початок 2016 року становила 42 760,5 тис. осіб.

Взагалі тенденція скорочення населення України спостерігається, починаючи з 1992 року (таблиця 1).

Табл. 1. Динаміка наявної чисельності населення України

тис. осіб

№ з/п	Рік	Кількість наявного населення		Кількість народжених	Кількість померлих	Природний прибуток/убуток
		всього	% до попереднього року			
1	2	3	4	5	6	7
1	1990	51 838,5	0,0	0,0	0,0	0,0
2	1991	51 944,4	0,2	657,2	629,6	27,6
3	1992	52 056,6	0,2	630,8	669,9	-39,1
4	1993	52 244,1	0,4	596,8	697,1	-100,3
5	1994	52 114,4	-0,2	557,5	741,7	-184,2
6	1995	51 728,4	-0,7	521,6	764,7	-243,1
7	1996	51 297,1	-0,8	492,9	792,6	-299,7
8	1997	50 818,4	-0,9	467,2	776,7	-309,5
9	1998	50 370,8	-0,9	442,6	754,2	-311,6
10	1999	49 918,1	-0,9	419,2	719,9	-300,7
11	2000	49 429,8	-1,0	389,2	739,2	-350,0
12	2001	48 923,2	-1,0	385,1	758,1	-373,0
13	2002	48 457,1	-1,0	376,5	746,0	-369,5
14	2003	48 003,5	-0,9	390,7	754,9	-364,2
15	2004	47 622,4	-0,8	408,6	765,4	-356,8
16	2005	47 280,8	-0,7	427,3	761,3	-334,0
17	2006	46 929,5	-0,7	426,1	782,0	-355,9
18	2007	46 646,0	-0,6	460,4	758,1	-297,7
19	2008	46 372,7	-0,6	472,7	762,9	-290,2
20	2009	46 143,7	-0,5	510,6	754,5	-243,9
21	2010	45 962,9	-0,4	512,5	706,7	-194,2
22	2011	45 778,5	-0,4	497,7	698,2	-200,5
23	2012	45 633,6	-0,3	502,6	664,6	-162,0
24	2013	45 553,0	-0,2	520,7	663,1	-142,4
25	2014	45 426,2	-0,3	503,7	662,4	-158,7
26	2015	42 759,7	-5,9*	411,8	594,8	-183,0

* без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя.

Динаміка зміни чисельності населення засвідчила, що у 2010-2012 роках ситуація, у порівнянні з іншими роками часів незалежності України, дещо покращилася і рівень природного убутку населення скоротився до 162,0 тис. осіб або до 0,3 % від загальної чисельності населення.

Проте у 2013 році рівень природного убутку населення зменшився до 0,2 %, та у кількісному виразі був меншим ніж у 2011 році. У 2014 році в порівнянні з показником попереднього року рівень природного убутку населення склав 158,7 тис. осіб, або 0,3 %, а у 2015 році в порівнянні з 2014 роком – на 183,0 тис. осіб, або на 5,9 % без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя.

В Україні, починаючи з 1991 року, спостерігався ріст природного убутку населення. Ця динаміка з 2001-го по 2013-й роки не лише стабілізувалася, а й почала скорочуватися, але погіршилася у 2014 та 2015 роках (таблиця 1).

Не зважаючи на покращення тенденції у зміні чисельності населення України, рівень народжуваності ще з 1991 року є меншим за рівень смертності.

Натомість у 2008-2015 роках рівень смертності почав стабільно скорочуватися, але рівень народжуваності не в змозі його покрити. У 2015 році за попередніми даними Держстату всього померло уточнити 594,8 тис. осіб, а народжено живими уточнити 411,8 тис. осіб (без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції).

Статевий розподіл наявного населення України в 2015 році свідчить про збереження стійкого співвідношення чоловіків і жінок, де чоловіків 19787,8 тис. осіб (46,3 %) і відповідно жінок – 22971,9 тис. осіб (53,7 %) від загальної чисельності населення.

Динаміка вікової структури населення показує, що у 1990 році структура населення була такою: вікова група осіб до 15 років становила 22,8 % від усього населення, особи віком від 16 до 59 років – 58,6 % та особи віком 60 і старші – 18,7 % (таблиця 2).

Табл. 2. Динаміка структури постійного населення України за віковими групами

№ з/п	Рік	Загальна наявна чисельність, тис. осіб	Вікові групи населення					
			0-15 років		16-59 років		60 років і старше	
			тис. осіб	питома вага, %	тис. осіб	питома вага, %	тис. осіб	питома вага, %
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	1991	51 623,5	11 762,1	22,8	30 230,3	58,6	9 631,1	18,7
2	2011	45 598,2	6 975,7	15,3	29 090,1	63,8	9 532,4	20,9
3	2012	45 453,3	6 993,1	15,4	28 842,2	63,4	9 618	21,2
4	2013	45 372,7	7 047,7	15,5	28 622,9	63,1	9 702,1	21,4
5	2014	45 245,9	7 120,1	15,7	28 372,5	62,7	9 753,3	21,6
6	2015	42 759,7	6 816,0	15,9	26 613,3	62,3	9 330,4	21,8

Натомість у 2011-2015 роках ситуація суттєво змінилася.

Так, вікова група осіб до 15 років на початок 2011 року скоротилася до 15,3% від усього населення. За рахунок скорочення групи до 15 років збільшилася частка осіб віком від 16 до 59 років до 63,8 % і частка осіб віком 60 років і старше – до 20,9 %. У 2011-2015 роках ситуація стала погіршуватися.

Так, стрімкими темпами почала скорочуватися частка осіб віком від 16 до 59 років і її розмір станом на 01.01.2016 становив 62,3 %. Інші вікові групи продемонстрували зростання, зокрема це стосується групи осіб віком 60 і старше років, частка якої склала 21,8 %. Частка осіб до 15 років на початок 2016 року становила 15,9 %.

Незважаючи на зазначені вище негативні факти демографічного становища населення України, за даними Держстату середня очікувана тривалість життя в Україні впродовж останніх 3-х років підвищувалася.

Зважаючи на викладене, густота населення України в 2013 році є найнижчою за всі роки незалежності і зменшилась із 86,1 осіб та 1 км² у 1990 році до 71 особи на км² у 2015 році (таблиця 3).

Табл. 3. Щільність населення України

(тис. осіб)				
№ з/п	Рік	Кількість наявного населення	Площа, кв. км.	щільність населення, тис. осіб на 1 кв. км.
1	2	3	4	5
1	1991	51 944,4	603 500	86,1
2	2011	45 778,5	603 500	75,8
3	2012	45 633,6	603 500	75,6
4	2013	45 553,0	603 500	75,5
5	2014	42 929,3	603 500	71,1
6	2015	42 759,7	603 500	71,0

При цьому, за даними ООН станом на липень 2005 року, за густотою населення Україна посідала 118 місце в світі з переліку 239 країн і окремих територій та 39 місце в Європі з 49 країн.

Таким чином, демографічна ситуація в Україні є негативною: чисельність населення зменшується, рівень народжуваності нестабільний і не забезпечує навіть відтворення населення, зменшується щільність населення. До того ж, населення України починає старіти, а з 2013 року ці темпи навіть пришвидшилися.

1.2. Економічне становище

Згідно даних Держстату та Мінфіну валовий внутрішній продукт України у 2011-2015 роках постійно зростав - із 1,3 трлн. грн. у 2011 році до майже 1,98 трлн. грн. у 2015 році (таблиця 4).

Також у 2015 році розміри росту обсягу ВВП збільшилися до 26,3% у порівнянні з попереднім роком.

Внаслідок зростання обсягів ВВП, зростав показник розміру ВВП на душу населення, але враховуючи той факт, що розміри ВВП постійно збільшувалися, а чисельність населення України постійно зменшувалися, то розмір ВВП на душу населення зростав більш швидкими темпами ніж обсяги самого ВВП, що видно в таблиці 4.

Табл. 4. Динаміка ВВП України за 2011-2015 роки

№ з/п	Рік	Розмір ВВП, млн. грн.	Відношення до показника минулого року		Розмір ВВП на душу населення, грн.	Відношення до показника минулого року	
			абсолютне, млн. грн.	відносне, %		абсолютне, грн.	відносне, %
1	2	3	4	5	6	7	8
1	2011	1 316 600	+234 031	+21,6%	28 852	+5 203,6	+22,0%
2	2012	1 408 889	+92 289	+7,0%	30 929	+2 077,0	+7,2%
3	2013	1 454 931	+46 042	+3,3%	32 029	+1 099,9	+3,6%
4	2014	1 566 728	+111 797	+7,7%	35 834	+3 845,3	+12,0%
5	2015	1 979 458	+412 730	+26,3%	46 210	+10 376,1	+29,0%

Згідно даних Світового банку за показником ВВП на душу населення, розрахованого у доларах США за паритетом купівельної спроможності, а не за офіційними обмінними курсами валют, розміри цього показника для України наведено в таблиці 5.

Табл. 5. Динаміка ВВП України на душу населення у доларах США за 2011-2015 роки

№ з/п	Рік	ВВП на душу населення, дол. США		Середній світовий рівень	Місце у світовому рейтингу
		Держстат	Світовий банк		
1	2	3	4	5	6
1	2011	3 621	8 295	15 418	107
2	2012	3 870	8 478	15 536	106
3	2013	4 007	8 788	14 859	102
4	2014	3049	8 970	11 200	111

Так, за даними Світового банку розмір ВВП на душу населення в Україні упродовж 2010-2013 років постійно зростав від 7 706 дол. США у 2010 році до 8 788 дол. США у 2013 році. У 2014 році Україна посіла 111 місце у світовому рейтингу за розмірами ВВП на душу населення при середньому світовому рівні 11 200 дол. США.

Для порівняння простоти ведення підприємницької діяльності між країнами світу Світовим банком щорічно розраховується індекс легкості ведення бізнесу (Doing Business), який показує рівень економічної свободи в економіках країн світу, а також дає змогу оцінити можливість самореалізації населення.

За цим показником Україна впродовж 2011-2014 років займала позиції ще гірші ніж за рівнем ВВП на душу населення.

Так, у 2011 році – 145, в 2012 році – 152, у 2013 році – 137 та у 2014 році – 112 місце серед 189 країн світу. У 2015 році Україна посіла 83 місце серед 189 держав у щорічному рейтингу Doing Business. Як пояснили автори рейтингу зі Найбільший прогрес зафіксовано у сфері започаткування бізнесу, водночас за показниками виконання контрактів та отримання дозволів на будівництво

позиції суттєво погіршилися. Головну реформу, яка вплинула на покращення рейтингу, провели в реєстрації власності.

У 2013 році Україна погіршила більшість показників рейтингової оцінки. Ця динаміка продовжувалась і у 2014 році, але у 2015 році міжнародні експерти побачили прогрес України у створенні умов для початку бізнесу (таблиця 6).

Табл. 6. Динаміка рейтингової оцінки умов ведення бізнесу Doing Business в Україні за 2011-2015 роки

Категорії	Doing Business - 2011	Doing Business – 2012	Doing Business - 2013	Doing Business – 2014	Doing Business – 2015
Реєстрація підприємств	118	116	50	69	30
Отримання дозволів на будівництво	179	182	183	68	140
Підключення до електропостачання	-	170	166	182	137
Реєстрація власності	164	168	149	88	61
Кредитування	32	23	23	14	19
Захист інвесторів	109	114	117	107	88
Оподаткування	181	183	165	157	107
Міжнародна торгівля	139	144	145	153	109
Забезпечення виконання контрактів (ефективність судової системи при вирішенні комерційних спорів)	43	44	42	44	98
Вирішення неплатоспроможності (ліквідація підприємств)	150	158	157	141	141

За 2012 рік інфляція в Україні становила 0,6 % (6 місце у світі), за 2013 рік – дефляція 0,3 % (6 місце у світі), у 2014 році інфляція склала 24,9 %, а у 2015 році цей показник склав 43,3%.

Аналіз основних показників соціально-економічного розвитку України за 2012-2015 роки, попри позитивну динаміку обсягу продаж, у підсумку має негативні наслідки наприкінці періоду (таблиця 7).

Табл. 7. Динаміка основних показників соціально-економічного розвитку України за 2012-2015 роки

№ з/п	Показник	2012 рік		2013 рік		2014 рік		2015 рік	
		за рік	до 2011 року, %	за рік	до 2012 року, %	за рік	до 2013 року, %	за рік	до 2014 року, %
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг), млн.грн.	1 014 906,6	100,7	1 006 280,5	99,2	1 066 769,4	106,0	1351374,7	126,7
2	Обсяг продукції сільськогосподарства, млн.грн.	258 270,0	97,4	308 100,0	119,3	370 800,0	120,4	544193,0	146,8

3	Обсяг виконаних будівельних робіт, млн. грн.	62 280,0	103,0	58 879,8	94,5	50 228,7	85,3	55917,5	111,3
4	Вантажообіг, млн. ткм	394 648,1	92,5	379 045,0	96,0	335 151,7	88,4	315341,8	94,1
5	Пасажирооборот, млн. пас. км	132 479,7	98,7	128 508,2	97,0	106 147,8	82,6	97280,7	91,6
6	Експорт товарів, млн. дол. США	63 084,7	101,8	57 433,3	91,0	50 113,6	87,3	34523,3	68,9
7	Імпорт товарів, млн. дол. США	76 860,7	102,9	70 039,8	91,1	49 820,4	71,1	34273,8	68,8
8	Сальдо (+, -) млн. дол. США	-13 776,0	107,9	-12 606,5	91,5	+293,2	102,3	+249,5	85,1
9	Оборот роздрібної торгівлі, млн. грн.	804 330,8	119,2	884 203,7	109,9	903 534,5	120,2	1018778,2	112,8
10	Середньомісячна номінальна заробітна плата одного працівника, грн.	3 025,0	114,9	3 234,0	106,9	3 476,0	107,5	4195	120,7
11	Заборгованість із виплати заробітної плати – всього, млн. грн.	893,7	91,4	1 019,4	114,1	2 436,8	239,0	1880,8	77,2
12	Кількість зареєстрованих безробітних на кінець періоду, тис. осіб	506,8	105,0	487,7	96,2	512,2	105,0	490,8	95,8

Так, «ємність внутрішнього ринку» (обсяг реалізованої промислової продукції в Україні) у період з 2011 по 2015 роки зросла із 1 014 906,6 млн. грн. до 1351374,7 млн. грн. за 2015 рік.

Також за цей період часу зросли показники обсягу продукції сільського господарства та обсяги виконаних будівельних робіт.

У той же час, в умовах спаду обсягів експорту товарів у 2015 році імпорт товарів теж спадав, як і показник сальдо у відношенні до відповідних показників минулого року.

Загалом, економічне становище України упродовж 2011-2013 років хоч і покращувалося, але у 2013 році значно уповільнилося.

Економіка України у 2013 році була не економікою розвитку, а економікою споживання, на утримання якої щороку доводилось залучати міжнародні кредитні ресурси, про що яскраво свідчить стабільне від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі, і тільки 2014 рік дещо компенсував цю ситуацію. 2015 рік також продемонстрував неоднозначні значення показників соціально-економічного розвитку країни.

Навіть при зменшенні до 77,2 % заборгованостей по виплаті зарплати низький рівень доходів населення, відсутність можливостей для реалізації людського потенціалу (Doing Business) та інші економічні показники свідчили, що у 2015 році Україна не стала більш привабливою для міграції країною світу.

1.3. Рівень життя населення

Як уже видно було із вищезазначених показників, рівень ВВП на душу населення в Україні упродовж 2012-2015 років зростав.

Аналогічно, в Україні підвищувався розмір середньомісячної номінальної заробітної плати (таблиця 8).

Зокрема, за період, що аналізується, середньомісячна номінальна заробітна плата в Україні зросла на 38,6 % або із 3 026 грн. у 2012 році до 4 195 грн. у 2015 році.

Проте, у 2013 році темп росту цього показника порівняно з динамікою попередніх періодів знизився більш як у 2,5 рази, а у 2014 році темп зростання майже не змінився порівняно із попереднім роком.

Аналіз середньомісячної заробітної плати у розрізі регіонів України (таблиця 8) засвідчив, що її найвищі розміри були в:

місті Києві - від 4607 грн. у 2012 році до 6732 грн. у 2015 році;

Донецькій області – від 3496 до 4980 грн.;

Дніпропетровській області – від 3138 до 4366 грн.;

Запорізькій області – від 2927 до 4200 грн.;

Київській області – від 3157 до 4153 грн.

Табл. 8. Розмір середньомісячної номінальної заробітної плати в Україні за 2012-2015 роки

Регіони	2012 рік		2013 рік		2014 рік		2015 рік	
	Розмір, грн.	до 2011 року, %	Розмір, грн.	до 2012 року, %	Розмір, грн.	до 2013 року, %	Розмір, грн.	до 2014 року, %
Україна	3026	114,9	3265	107,9	3480	106,6	4195	120,5
АР Крим	2654	115,6	2850	107,4	-	-	-	-
Вінницька	2432	117,3	2651	109,0	2810	106,0	3396	120,9
Волинська	2339	117,3	2580	110,3	2721	105,5	3291	120,9
Дніпропетровська	3138	112,5	3336	106,3	3641	109,1	4366	119,9
Донецька	3496	114,1	3755	107,4	3858	102,7	4980	129,1
Житомирська	2369	114,4	2561	108,1	2763	107,9	3271	118,4
Закарпатська	2351	113,6	2553	108,6	2744	107,5	3381	123,2
Запорізька	2927	112,3	3142	107,3	3432	109,2	4200	122,4
Івано-Франківська	2539	114,7	2679	105,5	2875	107,3	3402	118,3
Київська	3157	114,3	3351	106,1	3489	104,1	4153	119,0
Кіровоградська	2428	114,9	2608	107,4	2789	106,9	3282	117,7
Луганська	3090	112,7	3337	108,0	3377	101,2	3427	101,5
Львівська	2578	114,9	2789	108,2	2961	106,2	3646	123,1
Миколаївська	2822	115,3	3094	109,6	3344	108,1	3984	119,1
Одеська	2700	113,1	2947	109,1	3129	106,2	3897	124,5
Полтавська	2850	114,9	2988	104,8	3179	106,4	3783	119,0
Рівненська	2575	116,5	2844	110,4	3033	106,7	3573	117,8
Сумська	2503	115,0	2702	108,0	2877	106,5	3449	119,9
Тернопільська	2185	116,8	2359	108,0	2527	107,1	2994	118,5
Харківська	2753	114,4	2975	108,1	3143	105,7	3697	117,6

Херсонська	2269	115,2	2464	108,6	2617	106,2	3123	119,3
Хмельницька	2425	116,9	2641	108,9	2878	109,0	3371	117,1
Черкаська	2508	116,4	2682	106,9	2829	105,5	3360	118,8
Чернівецька	2329	117,3	2484	106,7	2578	103,8	3050	118,3
Чернігівська	2308	116,9	2504	108,5	2690	107,4	3295	122,5
м. Київ	4607	114,8	5007	108,7	5376	107,4	6732	125,2
м. Севастополь	2891	116,8	3114	107,7	-	-	-	-

Слід також зазначити, що нерівномірність середньомісячної зарплати у регіонах набула такого розриву, що навіть по завершенню 2015 року усі регіони України не досягли рівня середньомісячної заробітної плати міста Києва за 2012 рік.

Найвище впродовж 2015 року середньомісячна заробітна плата зросла у Донецькій області (29,1 %), у місті Києві (25,2 %) та Одеській області (24,5 %). Найнижче - у Луганській (1,5 %) області.

При аналізі показника заробітної плати важливим є факт наявності заборгованості з її виплати. Так, у 2012-2015 роках розмір такої заборгованості збільшився з 1 037,3 млн. грн. у 2011 році до 1 880,8 млн. грн. у 2015 році. Але треба відзначити й позитивну динаміку, адже заборгованість у 2015 році в порівнянні з попереднім роком скоротилася на 486,1 млн. грн. або на 20,5 %.

Важливим показником, який характеризує достаток населення, є розподіл населення за рівнем середньодушових доходів (таблиця 9).

У 2011 році – 26,7 %, у 2012 році – 23,9 та у 2013 році – 21,3 %.

Табл. 9. Розподіл населення за рівнем середньодушових еквівалентних загальних доходів у 2011-2014 роках

	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік
Розподіл населення (%) за рівнем середньодушових еквівалентних загальних доходів у місяць, грн.				
до 480,0	0,2	0,3	0,1	0,1
480,1–840,0	5	3,1	2,3	1,4
840,1–1200,0	18,7	12,9	9,1	7,9
1200,1–1560,0	26,7	23,9	21,3	19,2
1560,1–1920,0	20	21,1	22,1	23,1
1920,1–2280,0 ¹	29,4	14,4	16,6	16,5
2280,1–2640,0	...	9,4	10,4	11,7
2640,1–3000,0	...	5,6	6,7	7,8
3000,1–3360,0	...	3	4,3	4,6
3360,1–3720,0	...	2,2	2	2,5
понад 3720,0	...	4,1	5,1	5,2
Розмір мінімальної заробітної плати (грн., станом на 31 грудня)	1 004	1 134	1 218	1378

Найбільш популярним у світі показником рівномірності розподілу доходів у країні є «коефіцієнт Джині».

Проте, останній розрахунок для України Світовим банком проведено у 2010 році і його значення становило 24,82 (чим ближчий показник до нуля, тим рівномірніший розподіл доходів).

Разом з тим, розрахований для України авторитетним міжнародним виданням «The Economist» «коефіцієнт Джині» за 2010-2011 роки становив – 27,5, що відповідало 5 місцю серед усіх країн світу, і поступався лише показникам Швеції (25), Норвегії (25,8), Фінляндії (26,9) та Білорусі (27,2).

У той же час, для більш повного розуміння цього показника потрібно враховувати те, що за періодичною інформацією фіскальних та правоохоронних органів влади в Україні значна частина зарплати сплачується робітникам у «конвертах», а тому визначити реальний стан розподілу доходів у даному випадку є практично нереальним.

Одним із найважливіших показників добробуту життя населення є наявність власного житла.

Упродовж 2010-2013 років розміри житлового фонду України стабільно зростали (таблиця 10), але у 2013 році ці темпи були удвічі повільнішими ніж у 2010-2012 роках, про що свідчить динаміка середньої площі, яка припадає на одного жителя.

Табл. 10. Житловий фонд України і умови проживання у 2010-2013 роках

Рік	Весь житловий фонд, загальної площі, млн. м ²	У середньому на одного жителя, м ²	К-сть сімей та однаків, які перебували на квартал обліку на кінець року, тис.	К-сть сімей та однаків, які одержали житло протягом року, тис.	Питома вага загальної площі, обладнаної, %					
					водопроводом	каналізацією	опаленням	газом	гарячим водопостачанням	ваннами
2010	1079,5	23,3	1139	11	59,6	57,5	62,1	83,2	43,1	54,2
2011	1086,0	23,5	1084	7	60,3	58,2	63,2	83,1	43,9	54,7
2012	1094,2	23,7	1022	7	61,1	59	64,1	83,2	44,6	55,7
2013	1096,6	23,8	808	6	61,5	59,4	64,9	83	45,2	56,1

Рівень комфорту житлового фонду України впродовж указанного періоду також покращувався приблизно рівномірно. А от питома вага загальної площі, обладнаної газом, у 2013 році навпаки – погіршилася на 0,2 % порівняно з 2010 і 2012 роками.

При цьому, такі показники комфорту житла як наявність водопроводу, каналізації, опалення і ванни є досить низькими, оскільки не охоплюють навіть 2/3 усього житлового фонду.

Інший міжнародний показник, що характеризує якість життя населення, є «Індекс людського розвитку» (ІЛР), який щорічно розраховується ООН і основними критеріями якого виступають: середня тривалість життя при народженні, рівень грамотності та рівень життя населення країн світу, який оцінюється через ряд показників, основними з яких є довге та здорове життя, доступ до якісної освіти, гідний рівень життя.

Традиційно «донизу» Україну тягнуть такі показники, як тривалість та рівень життя, а підтримує «на плаву» рівень освіти.

Якщо врахувати ці три показники, то загальний Індекс людського розвитку для України за 2013 рік становив 0,734 пункти, що лише на 0,8% вище, ніж Україна мала у 2010 році. Але у 2010 році Україна в рейтингу ІЛР посідала 69 місце. Український ІЛР є меншим за середнє значення цього показника для країн із високим рівнем людського розвитку (0,735).

Таким чином, у 2013 році рівень темпу покращення життя населення України значно уповільнилися, рівень комфорту проживання зріс майже непомітними темпами, а значний розрив у доходах населення регіонів та столиці України не сприяє покращенню життя населення в цілому по країні.

У 2014 році Доповідь Організації Об'єднаних Націй показала в цілому позитивні світові тенденції і продовження прогресу в світі. Лідером показника індексу людського розвитку вже котрий рік поспіль є Норвегія. У цьому рейтингу Україна як і раніше залишається серед країн з високим рівнем людського розвитку, посівши у 2014-2015 роках 83-є місце.

1.4. Ринок праці

Рівень зайнятості працездатного населення в середньому по Україні щороку зростає із 91,4 % у 2011 році до 92,3 % у 2013 році. Відповідно рівень безробітного населення серед працездатного за цей же період часу постійно зменшувався. У 2014 році показник рівня зайнятості працездатного населення склав 90,3 %. У 2015 році показник рівня зайнятості працездатного населення збільшився на 0,2 % відносно значення цього ж показника за минулий період (таблиця 11).

Табл. 11. Основні показники ринку праці України (річні дані) за 2010-2015 роки

тис. осіб

Рік	Працездатне населення, в середньому	Зайняте населення, в середньому		Безробітне населення працездатного віку, в середньому*	
		Всього	у відношенні до працездатного населення, %	Всього	у відношенні до працездатного населення, %
2010	20 220,7	18 436,5	91,2	1 784,2	8,8
2011	20 247,9	18 516,2	91,4	1 731,7	8,6
2012	20 393,5	18 736,9	91,9	1 656,6	8,1
2013	20 478,2	18 901,8	92,3	1 576,4	7,7
2014	19 035,2	17 188,1	90,3	1 847,1	9,7
2015	17 396,7	15 742,0	90,5	1 654,7	9,5

* - за методологією МОП

Аналіз помісячної динаміки кількості безробітних та потреби підприємств у працівниках на заміщення вільних робочих місць свідчить про наявність сезонних особливостей цих показників.

Зокрема, найбільша потреба підприємств у працівниках упродовж 2011-2015 років зазвичай підвищувалася в травні й тривала до жовтня. Натомість

кінець і початок року, зазвичай це грудень-лютий, були найтяжчими для працівників при пошуку робочих місць (таблиця 12).

Табл. 12. Попит та пропозиція робочої сили в Україні у 2011-2015 роках
(на кінець звітного періоду)

Рік та місяць	Кількість зареєстрованих безробітних, тис. осіб	Потреба підприємств у працівниках на заміщення вільних робочих місць, тис. осіб	Навантаження зареєстрованих безробітних на 10 вільних робочих місць, осіб
2011 рік			
Січень	610,3	68,5	89
Лютий	635,6	72,9	87
Березень	633,2	92,3	69
Квітень	597,3	89,5	67
Травень	565,9	95	60
Червень	516	90,5	57
Липень	484,3	89	54
Серпень	448,3	93,2	48
Вересень	420	87,3	48
Жовтень	397,6	82,1	48
Листопад	439,5	73,2	60
Грудень	501,4	59,3	84
2012 рік			
Січень	543,8	63,9	85
Лютий	563,9	64,6	87
Березень	547,7	78,1	70
Квітень	506,1	79,3	64
Травень	482,7	86,2	56
Червень	462,5	78,3	59
Липень	452	77,8	58
Серпень	444,5	82,1	54
Вересень	433,3	76,6	57
Жовтень	420,5	74,2	57
Листопад	468,8	63,3	74
Грудень	526,2	48,6	108
2013 рік			
Січень	564,5	54,1	104
Лютий	589,1	59	100
Березень	571,6	67,8	84
Квітень	534,7	69,5	77
Травень	501	75	67
Червень	465,3	78,7	59
Липень	451,5	79,7	57
Серпень	435,4	88,6	49
Вересень	422,1	88,7	48
Жовтень	394,6	77,6	51
Листопад	423,8	67,8	63
Грудень	487,7	47,5	103
2014 рік			
Січень	504,9	52,3	97

Лютий	515,7	55,1	94
Березень	492,3	62,5	79
Квітень	474,7	50,1	95
Травень	456,1	50,6	90
Червень	437,5	48,7	90
Липень	433,5	48,8	89
Серпень	426,1	54,8	78
Вересень	418,1	52,6	79
Жовтень	402,7	53,6	75
Листопад	450,6	53,6	99
Грудень	512,2	35,3	145
2015 рік			
Січень			
Лютий			
Березень	519,0	56,2	90,0
Квітень			
Травень			
Червень	498,0	43,6	100,0
Липень			
Серпень			
Вересень	472,9	41,3	100,0
Жовтень			
Листопад			
Грудень	461,1	25,9	190,0

Не зважаючи на стабільність сезонної динаміки попиту та пропозиції робочої сили у 2011-2014 роках, 2014 рік особливо вирізняється тим, що на початок і на кінець року навантаження зареєстрованих безробітних на 10 вільних робочих місць у періоді, що аналізувався, було значно вищим ніж зазвичай, та сягнуло показника 145 осіб. Цей же показник на кінець 2015 року склав 190 осіб, що на 31,0 % більше ніж у 2014 році.

Детальний аналіз попиту на робочу силу, в розрізі видів економічної діяльності та у динаміці за 2011-2015 роки, засвідчив, що його спадання було притаманним майже усім галузям економіки (таблиця 13).

У 2015 році відносно аналогічних показників 2014 року спостерігався цілковитий спад у попиті на більшість основних видів діяльності. Найбільший спад попиту робочої сили був у державному управлінні (55,5 %) та фінансовій діяльності (56,9 %).

Найменші показники спаду попиту на робочу силу було зафіксовано у сфері торгівлі (85,7 %), а також діяльності транспорту та зв'язку (82,0 %).

Таблиця 13. Попит на робочу силу в Україні за видами економічної діяльності у 2011-2015 роках

Види економічної діяльності (за КВЕД)	2011 рік	2012 рік	відносно 2011 року, %	2013 рік	відносно 2012 року, %	2014 рік	відносно 2013 року, %	2015 рік	відносно 2014 року, %

(на кінець року; осіб)

Потреба підприємств у працівниках на заміщення вільних робочих місць (вакантних посад), усього	59348	48587	81,9	47452	97,7	3 5327	74,5	25926	73,4
у тому числі:	x	x	x	x	x	x	x	x	x
сільське господарство, мисливство, лісове господарство; рибальство, рибництво	2887	2482	86,0	2309	93,0	1640	71,0	1186	72,3
промисловість	16547	13753	83,1	11493	83,6	9027	78,5	6494	71,9
будівництво	3515	2216	63,0	2473	111,6	1343	54,3	978	72,8
торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку; діяльність готелів та ресторанів	8256	6026	73,0	5527	91,7	4732	85,6	4055	85,7
діяльність транспорту та зв'язку	5045	4422	87,7	3760	85,0	3753	99,8	3078	82,0
фінансова діяльність, операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	5725	4115	71,9	1280	31,1	1148	89,7	653	56,9
державне управління	7674	7646	99,6	6363	83,2	4924	77,4	2734	55,5
освіта, охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	8007	6588	82,3	5699	86,5	4645	81,5	3558	76,6

II. МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА

2.1. Законодавство у сферах міграції

Громадянство України і документи, що підтверджують громадянство України:

Закон України «Про громадянство України»;

Закон України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус»;

Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України»;

Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»;

Указ Президента України від 27.03.2001 № 215 «Питання організації виконання Закону України «Про громадянство України», яким затверджено Положення про Комісію при Президентові України з питань громадянства та

Порядок провадження за заявами і поданнями з питань громадянства України та виконання прийнятих рішень;

постанова Верховної Ради України від 26.06.1992 № 2503-XII «Про затвердження положень про паспорт громадянина України та про паспорт громадянина України для виїзду за кордон»;

постанова Кабінету Міністрів України від 04.06.1994 № 353 «Про затвердження зразка бланка паспорта громадянина України»;

постанова Кабінету Міністрів України від 17.07.2003 № 1111 «Про затвердження Правил оформлення і видачі тимчасового посвідчення громадянина України»;

постанова Кабінету Міністрів України від 14.12.1995 № 1000 «Про затвердження зразка бланка проїзного документа дитини».

постанова Кабінету Міністрів України від 26.06.2007 № 858 «Про затвердження технічного опису та зразка бланка паспорта громадянина України для виїзду за кордон та внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України»;

постанова Кабінету Міністрів України від 07.05.2014 № 152 «Про затвердження зразка бланка, технічного опису та Порядку оформлення, видачі, обміну, пересилання, вилучення, повернення державі, знищення паспорта громадянина України для виїзду за кордон, його тимчасового затримання та вилучення»;

постанова Кабінету Міністрів України від 26.11.2014 № 669 «Про затвердження Порядку отримання, вилучення з Єдиного державного демографічного реєстру та знищення відцифрованих відбитків пальців рук особи»;

наказ Міністерства внутрішніх справ України від 16.08.2012 № 715 «Про затвердження зразків документів, які подаються для встановлення належності до громадянства України, прийняття до громадянства України, оформлення набуття громадянства України, припинення громадянства України, скасування рішень про оформлення набуття громадянства України, та журналів обліку»;

наказ Міністерства внутрішніх справ України від 13.04.2012 № 320 «Про затвердження Порядку оформлення і видачі паспорта громадянина України»;

наказ Міністерства внутрішніх справ України від 26.11.2014 № 1279 «Про затвердження зразка заяви-анкети для внесення інформації до Єдиного державного демографічного реєстру».

Реєстрація місця проживання:

Закон України «Про свободу пересування і вільний вибір місця проживання в Україні»;

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування та оптимізації надання адміністративних послуг»;

наказ Міністерства внутрішніх справ України від 22.11.2012 № 1077 «Про затвердження Порядку реєстрації місця проживання та місця перебування фізичних осіб в Україні та зразків необхідних для цього документів»;

Еміграція:

Закон України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України»;

Закон України «Про зовнішню трудову міграцію»;

постанова Кабінету Міністрів України від 07.05.2014 № 152 «Про затвердження зразка бланка, технічного опису та Порядку оформлення, видачі, обміну, пересилання, вилучення, повернення державі, знищення паспорта громадянина України для виїзду за кордон, його тимчасового затримання та вилучення»;

наказ Міністерства внутрішніх справ України від 21.12.2004 № 1603 «Про затвердження Порядку провадження за заявами про оформлення паспортів громадянина України для виїзду за кордон і проїзних документів дитини».

Імміграція та документи, необхідні для перебування в Україні:

Закон України «Про імміграцію»;

Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства»;

постанова Кабінету Міністрів України від 26.12.2002 № 1983 «Про затвердження Порядку формування квоти імміграції, Порядку провадження за заявами про надання дозволу на імміграцію і поданнями про його скасування та виконання прийнятих рішень»;

постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2011 № 567 «Про затвердження Правил оформлення віз для в'їзду в Україну і транзитного проїзду через її територію»;

постанова Кабінету Міністрів України від 15.02.2012 № 150 «Про затвердження Порядку продовження строку перебування та продовження або скорочення строку тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства на території України»;

постанова Кабінету Міністрів України від 28.03.2012 № 251 «Про затвердження Порядку оформлення, виготовлення і видачі посвідки на постійне проживання та посвідки на тимчасове проживання і технічного опису їх бланків та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 26 грудня 2002 р. № 1983»;

розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.06.2011 № 653-р «Про затвердження плану заходів щодо інтеграції мігрантів в українське суспільство на 2011-2015 роки»;

наказ Міністерства внутрішніх справ України від 25.04.2012 № 363 «Про затвердження Порядку розгляду заяв іноземців та осіб без громадянства про продовження строку перебування на території України»;

наказ Міністерства внутрішніх справ України від 15.07.2013 № 681 «Про затвердження Тимчасового порядку розгляду заяв для оформлення посвідки на постійне проживання та посвідки на тимчасове проживання»;

наказ Міністерства внутрішніх справ України від 15.11.2013 № 1104 «Про затвердження Порядку оформлення запрошень іноземцям та особам без громадянства на отримання візи для в'їзду в Україну».

Шукачі захисту і документи, які підтверджують такий статус:

Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту»;

постанова Кабінету Міністрів України від 14.03.2012 № 196 «Про затвердження Положення про посвідчення особи, яка потребує додаткового захисту»;

постанова Кабінету Міністрів України від 14.03.2012 № 197 «Про затвердження Положення про проїзний документ особи, якій надано додатковий захист»;

постанова Кабінету Міністрів України від 14.03.2012 № 199 «Про затвердження Положення про посвідчення особи, якій надано тимчасовий захист»;

постанова Кабінету Міністрів України від 14.03.2012 № 202 «Про затвердження Положення про посвідчення біженця»;

постанова Кабінету Міністрів України від 14.03.2012 № 203 «Про затвердження Положення про проїзний документ біженця»;

розпорядження Кабінету Міністрів України від 22.08.2012 № 605-р «Про затвердження плану заходів щодо інтеграції біженців та осіб, які потребують додаткового захисту, в українське суспільство на період до 2020 року»;

розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.04.2011 № 371-р «Про віднесення цілісних майнових комплексів пунктів тимчасового розміщення біженців до сфери управління Державної міграційної служби»;

наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07.09.2011 № 649 «Про затвердження Правил розгляду заяв та оформлення документів, необхідних для вирішення питання про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, втрату і позбавлення статусу біженця та додаткового захисту і скасування рішення про визнання особи біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту».

Протидія нелегальній міграції:

Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства»;

Кодекс України про адміністративні правопорушення (ст.203-206);

Кодекс адміністративного судочинства України;

постанова Кабінету Міністрів України від 07.03.2012 № 179 «Про затвердження Порядку провадження за заявами іноземців та осіб без громадянства про добровільне повернення»;

постанова Кабінету Міністрів України від 17.04.2013 № 280 «Про затвердження Порядку надання Державній прикордонній службі та виконання нею доручень уповноважених державних органів щодо осіб, які перетинають державний кордон, та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України»;

постанова Кабінету Міністрів України від 17.07.2003 № 1110 «Про затвердження типового положення про пункт тимчасового перебування іноземців, осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні»;

розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.04.2011 № 370-р «Про передачу цілісних майнових комплексів пунктів тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні, до сфери управління Державної міграційної служби»;

спільний наказ Міністерства внутрішніх справ України, Мінсоцполітики України, МОН України від 04.09.2013 № 850/536/1226 «Про затвердження Порядку проведення заходів щодо здійснення нагляду та контролю за виконанням законодавства в міграційній сфері»;

спільний наказ Міністерства внутрішніх справ України, Адміністрації Держприкордонслужби України, СБУ від 23.04.2012 № 353/271/150 «Про затвердження Інструкції про примусове повернення і примусове видворення з України іноземців та осіб без громадянства»;

спільний наказ МВС України, МОЗ України, Адміністрації Держприкордонслужби України від 17.04.2012 № 336/268/254 «Про матеріально-побутове і медичне забезпечення іноземців та осіб без громадянства, що утримуються в пунктах тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні, і пунктах тимчасового тримання та спеціально обладнаних приміщеннях»;

спільний наказ МВС України, МЗС України, Мінінфраструктури України, Мінфіну України, СБУ від 01.09.2015 № 1050/254/341/749/562 «Про затвердження Порядку обміну інформаційно-аналітичними матеріалами між суб'єктами інтегрованого управління кордонами».

Державний контроль за дотриманням законодавства у сфері міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів:

Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства»;

Закон України «Про свободу пересування і вільний вибір місця проживання в Україні»;

Кодекс України про адміністративні правопорушення (ст. 197-201, ч. 1 ст. 203, ст.ст. 204, 205, 206);

наказ Міністерства внутрішніх справ України від 28.08.2013 № 825 «Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення Державною міграційною службою України».

2.2. Функції органів державної влади у сферах міграції

Формуванням та реалізацією міграційної політики в Україні займається низка органів державної влади, основними з яких є:

Міністерство внутрішніх справ України - формує державну політику у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

Запобігає вчиненню, виявляє, припиняє та розкриває кримінальні правопорушення, пов'язані з нелегальною міграцією та торгівлею людьми.

Державна міграційна служба України – реалізовує державну політику у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

Діяльність Служби спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ.

Державна прикордонна служба України:

здійснює прикордонний контроль і пропуск в установленому порядку осіб, транспортних засобів, вантажів у разі наявності належно оформлених документів після проходження ними митного та за потреби інших видів контролю, а також реєстрацію іноземців та осіб без громадянства, які в установленому порядку прибувають в Україну, та їх паспортних документів у пунктах пропуску через державний кордон та у контрольних пунктах в'їзду - виїзду, а також фіксацію біометричних даних іноземців та осіб без громадянства під час здійснення прикордонного контролю в пунктах пропуску через державний кордон та у контрольних пунктах в'їзду - виїзду;

бере участь в укладанні міжнародних договорів України з прикордонних питань, з питань взаємних поїздок громадян та реадмісії, а також забезпечує їх виконання;

запобігає та не допускає перетинання державного кордону України особами, яким згідно із законодавством не дозволяється в'їзд в Україну або яких тимчасово обмежено у праві виїзду з України, у тому числі згідно з дорученнями правоохоронних органів; розшукує у пунктах пропуску через державний кордон та у контрольних пунктах в'їзду - виїзду осіб, які переховуються від органів досудового розслідування та суду, ухиляються від відбуття кримінальних покарань; виконує в установленому порядку інші доручення правоохоронних органів;

приймає заяви про визнання осіб біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, у порядку, визначеному Законом України "Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту";

приймає в установленому порядку рішення про примусове повернення в країну походження або третю країну іноземців та осіб без громадянства, затриманих у межах контрольованих прикордонних районів під час спроби або після незаконного перетинання державного кордону України, з подальшим повідомленням протягом 24 годин прокурора про підстави прийняття такого рішення;

приймає в установленому порядку рішення про розміщення іноземців та осіб без громадянства, затриманих у межах контрольованих прикордонних районів під час спроби або після незаконного перетинання державного кордону України, у пунктах тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають на території України, з подальшим повідомленням протягом 24 годин прокурора;

виконує рішення адміністративного суду про примусове видворення іноземців та осіб без громадянства, затриманих у межах контрольованих прикордонних районів під час спроби або після незаконного перетинання державного кордону України;

здійснює самотійно або у взаємодії з органами внутрішніх справ і органами Служби безпеки України в межах контрольованих прикордонних районів контроль за дотриманням іноземцями та особами без громадянства, а також біженцями, особами, які потребують додаткового захисту, та особами, яким надано притулок в Україні, установлених правил перебування на її території.

Діяльність Служби спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ.

Державна служба України з надзвичайних ситуацій – здійснює реалізацію державної політики у сферах цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, профілактики травматизму невиробничого характеру, а також гідрометеорологічної діяльності.

Діяльність Служби спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ.

Міністерство закордонних справ України - здійснює формування та реалізацію державної політики з візових і міграційних питань:

здійснює видачу українських віз, дипломатичних і службових паспортів, посвідчень особи на повернення в Україну, паспортів громадянина України для виїзду за кордон;

веде консульський облік громадян України, які постійно проживають або тимчасово перебувають за кордоном тощо.

Міністерство соціальної політики України - здійснює формування і реалізацію державної політики щодо:

регулювання ринку праці, процесів трудової міграції, визначення правових, економічних та організаційних засад зайнятості населення і його захисту від безробіття;

надання адресної соціальної допомоги вразливим верствам населення, у тому числі малозабезпеченим та багатодітним сім'ям, внутрішньо переміщеним особам;

протидії торгівлі людьми.

Міністерство освіти і науки України - визначає порядок набору іноземців та осіб без громадянства для навчання в Україні, здійснює контроль за його дотриманням українськими навчальними закладами незалежно від їх підпорядкування і форми власності, організовує ведення обліку таких осіб;

визначає пріоритетні та перспективні напрями освітніх послуг, що надаються українськими навчальними закладами іноземцям та особам без громадянства;

затверджує за погодженням з Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти порядок визнання здобутих в іноземних вищих навчальних закладах ступенів вищої освіти та наукових ступенів і проводить процедуру їх визнання, крім випадків, передбачених Законом України "Про вищу освіту".

Державна служба зайнятості України - здійснює видачу роботодавцям дозволів на застосування праці іноземців та осіб без громадянства та ведення обліку дозволів на застосування праці іноземців та осіб без громадянства.

Діяльність Служби координується і спрямовується через Міністра соціальної політики.

Державна інспекція України з питань праці - здійснює державний нагляд та контроль за додержанням вимог законодавства про зайнятість населення, з питань використання праці іноземців та осіб без громадянства.

Діяльність Служби координується і спрямовується через Міністра соціальної політики.

Служба безпеки України - здійснює досудове розслідування злочинів, пов'язаних із незаконним переправленням осіб через державний кордон України, бере участь у розробці заходів і вирішенні питань, що стосуються в'їзду в Україну та виїзду за кордон, перебування на її території іноземців та осіб без громадянства, приймає рішення про заборону в'їзду в Україну іноземцю або особі без громадянства, про скорочення строку тимчасового перебування іноземця та особи без громадянства на території України, про примусове повернення іноземця або особи без громадянства в країну походження або третю країну.

2.3. Функції місцевих органів влади у сферах міграції

Відповідно до Закону України «Про адміністративні послуги» та згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.05.2014 № 523-р «Деякі питання надання адміністративних послуг органів виконавчої влади через центри надання адміністративних послуг» органи ДМС у 2014-2015 роках приймали участь у наданні окремих адміністративних послуг через центри надання адміністративних послуг (далі – ЦНАП).

Створення ЦНАП і забезпечення їх функціонування відповідно до вказаного Закону здійснювали місцеві органи влади. Натомість органи ДМС здійснювали навчання адміністраторів ЦНАП щодо надання, зокрема, таких адміністративних послуг як оформлення і видача паспорта громадянина України та реєстрація місця проживання.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.05.2014 № 523-р затверджено Перелік адміністративних послуг органів виконавчої влади, які надаються через центр надання адміністративних послуг, яким зокрема передбачено надання 9 адміністративних послуг ДМС через адміністраторів ЦНАП (таблиця 14).

Табл. 14. Інформація про центри надання адміністративних послуг, які надають адміністративні послуги ДМС, станом на 31.12.2015

№ з/п	Регіони	Кількість ЦНАП, які надають послуги ДМС
1	АР Крим	*
2	Вінницька область	28
3	Волинська область	20
4	Дніпропетровська область	35
5	Донецька область	45 (27**)
6	Житомирська о область	28
7	Закарпатська область	18
8	Запорізька область	25
9	Івано-Франківська область	20
10	Київська область	37
11	Кіровоградська область	25
12	Луганська область	30 (15**)
13	Львівська область	30
14	Миколаївська область	24
15	Одеська область	30
16	Полтавська область	30
17	Рівненська область	20
18	Сумська область	25
19	Тернопільська область	19
20	Харківська область	34
21	Херсонська область	21
22	Хмельницька область	26
23	Черкаська область	26
24	Чернівецька область	13
25	Чернігівська область	24
26	м. Київ	11
27	м. Севастополь	*
Всього		662

* Інформація про діяльність ЦНАП, які знаходяться на тимчасово окупованих територіях України не надходить.

** ЦНАП розташовані на території, яка підконтрольна українській владі.

Органи ДМС по мірі готовності ЦНАП та наявності у них адміністраторів, сприяли останнім у наданні інших адміністративних послуг, таких як вклеювання фотокарток у паспорт громадянина України при досягненні 25- і 45 річного віку, видача довідки про реєстрацію місця проживання/перебування тощо.

III. Міграційна ситуація в Україні

3.1. Внутрішня міграція

Внутрішня міграція характеризує рівень мобільності населення. Зміна місця проживання зазвичай не є спонтанною і залежить від багатьох чинників: економічних, географічних, кліматичних, культурних тощо.

За даними Держстату в 2015 році загальний обсяг внутрішньої міграції був найменшим з 2010 року і кількісно становив 533278 осіб (таблиця 15). Дані вказано без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополя та можуть бути уточнені.

Табл. 15. Міграційний приріст (скорочення) населення України у 2011-2015 роках

(осіб)							
№ з/п	Регіони	Площа регіону, км ²	2015 рік	2014 рік	2013 рік	2012 рік	2011 рік
1	2	3	4	5	6	7	8
1	АР Крим	26 081	-	-	780	84	1 463
2	Вінницька	26 513	686	331	-1 388	-1 749	-337
3	Волинська	20 144	119	695	-1	-613	475
4	Дніпропетровська	31 974	-1351	431	-2 169	-1 564	-1 346
5	Донецька	26 517	-9239	-10677	-4 516	-4 449	-2 089
6	Житомирська	29 832	-1280	-476	-1 254	426	-714
7	Закарпатська	12 777	-1651	-849	-905	-370	-393
8	Запорізька	27 180	-797	-847	-1 916	-1 361	-1 387
9	Івано-Франківська	13 928	1901	1241	183	-40	254
10	Київська	28 131	11225	11120	8 821	7 072	7 476
11	Кіровоградська	24 588	-688	-846	-2 183	-2 160	-1 585
12	Луганська	26 684	-5634	-8120	-4 365	-4 034	-3 061
13	Львівська	21 833	1335	1543	-775	-794	-1 590
14	Миколаївська	24 598	206	644	-1 379	-1 659	-961
15	Одеська	33 310	986	4639	2 533	2 782	1 523
16	Полтавська	28 748	990	1050	-554	-1 203	-754
17	Рівненська	20 047	-782	-155	-1 151	-1 491	-1 774
18	Сумська	23 834	-974	-401	-1 602	-1 423	-1 126
19	Тернопільська	13 823	250	72	-1 233	-565	-844
20	Харківська	31 415	4981	8261	1 741	1 984	366
21	Херсонська	28 461	-301	-858	-2 145	-2 157	-1 301
22	Хмельницька	20 645	-174	27	-1 171	-1 006	-1 554
23	Черкаська	20 900	-188	308	-1 242	-1 202	-157
24	Чернівецька	8 097	996	1397	681	316	512
25	Чернігівська	31 865	155	-381	-1 432	-1 321	-191
26	м. Київ	839	13462	14443	14 222	14 703	8 163
27	Севастополь	864	-	-	2 420	1 794	932
Усього переміщено осіб		х	533 278	542 506	542506	621 842	649 865

Найбільш привабливі умови для внутрішньої міграції у 2011-2015 роках створили м. Київ та Київська область, які випереджають по цьому показнику інші привабливі для міграції регіони України, навіть разом узяті.

Розмір площі, яку займають найбільш привабливі для міграції 2 адміністративно-територіальні одиниці України, становить 28 970 кв. км, що становить 4,8 % від загальної площі України.

Аналіз напрямків внутрішньої міграції в Україні у 2015 році показав їх пряму залежність від розмірів середньомісячної заробітної плати (таблиці 8 і 14), адже м. Київ та Київська область є регіонами з найвищим рівнем середньомісячної заробітної плати.

Якісний аналіз складу населення України у 2011-2015 роках засвідчив, що внутрішня міграція населення України носить урбаністичний характер, тобто пов'язана із його переміщенням з сільської місцевості у міську (таблиця 16).

Табл. 16. Співвідношення середньої чисельності міського та сільського населення України у 2011-2015 роках

Регіони	2015 рік		2014 рік		2013 рік		2012 рік		2011 рік	
	міське	сільське	міське	сільське	міське	сільське	міське	сільське	міське	сільське
Україна	29673,1	13256,2	31336,6	14089,6	31357,5	14132,1	31378,5	14214,8	31411,3	14294,8
АР Крим	-	-	-	-	1233,3	732,9	1232,7	731,4	1233,1	730,2
Вінницька			815,3	803,0	815,7	807	815,9	814,7	814,9	822,8
Волинська			543,7	497,6	542,5	498,1	540,3	499	538,1	499,8
Дніпропетровська			2751,8	540,6	2757,5	542,6	2767,7	546,3	2778,8	549,6
Донецька			3937,7	406,2	3951	408,7	3975,8	413,5	4000,2	417,9
Житомирська			739,7	522,8	740,2	525,5	739,5	531,5	740,8	535,3
Закарпатська			466,9	790,0	466,6	789	465,8	786,8	464,5	784,5
Запорізька			1369,0	406,8	1372,3	408,2	1377,5	411	1382,3	414,2
Ів. – Франківська			600,8	781,3	600,1	781,8	598,7	782,3	597,5	782,5
Київська			1070,2	655,3	1067,5	656,3	1061,9	658,9	1056,3	662,3
Кіровоградська			617,9	369,7	619,2	372,2	621,7	377,1	624,2	382
Луганська			1945,3	294,2	1952,2	295,8	1965,3	299,3	1979	303
Львівська			1545,9	992,6	1546	993,6	1545,5	995,3	1545,6	997,2
Миколаївська			793,8	374,6	794,9	376	797,1	378,7	799,5	381,3
Одеська			1603,8	792,7	1602,9	792,9	1598,5	793,2	1594,9	793,6
Полтавська			899,0	559,1	900,4	562,6	903,2	569,3	906,6	575,9
Рівненська			553,6	605,2	553,4	604,5	552,7	602,9	551,7	601,7
Сумська			772,0	361,0	773,7	364,4	777,5	370,3	781,1	375,8
Тернопільська			475,1	598,2	475,2	600,1	475,1	603,8	474,8	607,5
Харківська			2202,5	534,8	2203,7	537,1	2200,9	542,4	2201,2	547,4
Херсонська			656,2	416,3	657,9	417,5	661	419,8	664	421,8
Хмельницька			729,5	577,5	729,3	581,2	728,6	588,5	727,9	595,6
Черкаська			712,5	547,5	713,9	550,5	716,9	556,2	719,6	561,7
Чернівецька			388,2	520,3	386,9	520,9	384,3	521,9	382,1	522,7
Чернігівська			682,0	384,8	683,4	388,9	686,1	397,1	688,4	405
м. Київ			2868,7	х	2856,9	х	2829,6	Х	2806,7	х
Севастополь	-	-	-	-	360,9	23,8	358,7	23,6	357,5	23,5

Сільське населення України з 2011 по 2014 роки щороку скорочувалося.

2015 рік у цьому випадку не став виключенням і лише підтвердив загальні тенденції, що склалися впродовж останніх 4-х років.

Табл. 17. Структура населення України у 2011-2015 роках

(тис. осіб)

Категорії населення	2011 рік		2012 рік		2013 рік		2014 рік		2015 рік	
	Сер. чис-ть	% до заг. чис-ті	Сер. чис-ть	% до заг. чис-ті	Сер. чис-ть	% до заг. чис-ті	Сер. чис-ть	% до заг. чис-ті	Сер. чис-ть	% до заг. чис-ті
сільське	14 294,8	31,3	14 214,8	31,2	14 132,1	31,1	14 089,6	31,0	13256,2	30,9
міське	31 411,3	68,7	31 378,5	68,8	31 357,5	68,9	31 336,6	69,0	29673,1	69,1

На фоні світової картини, структура населення України (таблиця 17) більш тяжіє до європейських показників.

Так, згідно даних Світового банку у 2010 році сільське населення складало 48,5 % від усього населення світу і в подальшому постійно скорочувалося на користь міського населення.

В країнах ЄС, за даними Світового банку, ситуація із зміною складу населення є аналогічною, що і в Україні та світі, за винятком того, що сільське населення займає значно меншу питому вагу.

Таким чином, населення України за своєю структурою тяжіє до країн-членів ЄС, хоча зміни в її складі є характерними й для загальносвітових і 2015 рік у цьому не став виключенням.

Аналіз внутрішньої міграції населення України за статистичними показниками реєстрації/зняття з реєстрації місця проживання (таблиця 18) мають дещо інші значення ніж міграційний приріст (скорочення) населення.

Табл. 18. Кількість наданих адміністративних послуг по реєстрації/зняття з реєстрації місця проживання у 2013-2015 роках

(осіб)

№ з/п	Регіони	2013 рік		2014 рік		2015 рік	
		зареєстр овано	знято з реєстрації	зареєстр овано	знято з реєстрації	зареєстр овано	знято з реєстрації
1	2	3	4	5	6	7	8
1	АР Крим	79411	57735	10935	7651	0	0
2	Вінницька	67623	50049	61289	42535	78384	49912
3	Волинська	45289	21890	58599	29774	48954	20729
4	Дніпропетровська	162564	126953	143636	112243	140571	116539
5	Донецька	208523	159942	121882	89817	72573	51475
6	Житомирська	55394	43351	49374	37528	59539	45459
7	Закарпатська	19257	13529	24266	12737	26114	15066
8	Запорізька	63980	55705	57702	47478	66670	54296
9	Івано-Франківська	34728	21598	34980	21011	48241	24956
10	Київська	81850	48076	78029	43960	89475	56320
11	Кіровоградська	35028	32413	32714	28392	39346	32463
12	Луганська	90222	68109	42791	35128	20458	16852
13	Львівська	60195	42091	64878	41187	79049	56982
14	Миколаївська	43060	37768	36247	33268	41437	39171
15	Одеська	100176	71637	88567	60679	85168	63658
16	Полтавська	62787	51397	57137	52133	64791	58243
17	Рівненська	51157	29646	52468	28672	61797	37164

18	Сумська	44526	34489	40463	30695	48779	36805
19	Тернопільська	36635	24444	36208	22889	45334	32435
20	Харківська	116287	90021	106993	82763	111268	90363
21	Херсонська	40623	28251	40764	31796	41900	33709
22	Хмельницька	73838	59314	43883	31267	50310	35936
23	Черкаська	58142	42622	36459	23798	47738	29056
24	Чернівецька	18485	15439	16778	11527	22672	13816
25	Чернігівська	48201	36267	43057	32773	51564	39398
26	м. Київ	128415	104741	116464	91641	96821	85598
27	м. Севастополь	23739	15797	3227	2304	0	0

Аналогічні дані за 2010-2012 роки відсутні, оскільки збір статистичних даних у сферах міграції в ДМС здійснюється з серпня 2012 року, тобто з моменту остаточного розмежування функції між МВС і ДМС.

Головною відмінністю між показниками міграційного приросту і реєстрації місця проживання є те, що кількість випадків реєстрації місця проживання у всіх без виключення регіонах України як у 2013, так і у 2014 роках перевищувала кількість фактів зняття з реєстрації місця проживання, що може пояснюватися декількома причинами.

По-перше, у зв'язку з тим, що згідно змін, внесених у липні 2012 року до Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» та відповідно до Порядку реєстрації місця проживання та місця перебування фізичних осіб в Україні та зразків необхідних для цього документів, затвердженого наказом МВС від 12.11.2012 № 1077, реєстрація місця проживання особи може здійснюватися з одночасним зняттям з реєстрації за попереднім місцем проживання.

Як наслідок, територіальні підрозділи ДМС у таких випадках фіксують факт реєстрації місця проживання, а факт зняття з реєстрації місця проживання може не обліковуватись.

По-друге, облік фактів зняття з реєстрації здійснюється територіальними підрозділами ДМС згідно з кількістю поданих особами заяв та заяв, що надійшли від органів влади, наприклад повідомлень від органів РАГС про зняття з реєстрації померлих осіб.

3.1.1. Внутрішньо переміщені особи

З метою забезпечення прав і свобод вимушених переселенців з тимчасово окупованих територій та районів проведення антитерористичної операції 20.10.2014 Верховною Радою України прийнято Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», яким визначено повноваження ДМС з питань забезпечення прав і свобод таких осіб.

Зокрема, відповідно до вимог статті 6 та пункту 5 статті 11 цього Закону, з метою забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб на отримання чи поновлення документів, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус, ДМС забезпечує документування таких осіб за місцем їх звернення.

Особи, що перемістилися за межі тимчасово окупованої території та районів проведення антитерористичної операції у 2015 році, звернулися до

територіальних органів чи підрозділів ДМС та отримали 624 558 адміністративних послуг (таблиця 19).

Табл. 19. Кількість окремих адміністративних послуг, наданих територіальними органами ДМС внутрішньо переміщеним особам (станом на 01.01.2016)

Адміністративна послуга ДМС	Особам, які переміщуються з тимчасово окупованої території України	Особам, які переміщуються з районів проведення антитерористичної операції
Реєстрація місця проживання	3826	20339
Реєстрація місця перебування	509	381493
Оформлення паспорта громадянина України	3766	42303
Уклеювання до паспорта фотокартки при досягненні 25- і 45- річного віку	7634	62970
Оформлення тимчасового посвідчення, що підтверджує особу громадянина України	55	1837
Оформлення паспорта громадянина України для виїзду за кордон	25061	66383
Оформлення проїзного документа дитини	892	3001
Інші	791	3698
Усього	42534	582024

Відповідно до Порядку оформлення і видачі довідки про взяття на облік особи, яка переміщується з тимчасово окупованої території України або району проведення антитерористичної операції, затвердженого постановою Уряду від 01 жовтня 2014 р. № 509, Мінсоцполітики є держателем Єдиної інформаційної бази даних про взятих на облік внутрішньо переміщених осіб. Територіальними підрозділами Мінсоцполітики внутрішньо переміщеним особам надано 45 500 адміністративних послуг. Працевлаштовано 11 300 осіб, направлено на професійне навчання – 3 100 осіб та забезпечено участь у громадських роботах тимчасового характеру – 4 200 осіб.

Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 11 червня 2014 р. № 588-р «Питання соціального забезпечення громадян України, які переміщуються з тимчасово окупованої території та районів проведення антитерористичної операції» для комплексного вирішення питань життєдіяльності внутрішньо переміщених осіб утворено Міжвідомчий координаційний штаб з питань, пов'язаних із соціальним забезпеченням громадян України, які переміщуються з тимчасово окупованої території та районів проведення антитерористичної операції (далі - Міжвідомчий штаб).

При територіальних органах Державної служби України з надзвичайних ситуацій (надалі - ДСНС) також утворено регіональні штаби з питань, пов'язаних із соціальним забезпеченням вищевказаних громадян.

Штабами всіх рівнів забезпечено координацію дій органів виконавчої влади з питань транспортування, зустрічі та розміщення внутрішньо переміщених осіб у регіонах України, надання їм необхідної первинної допомоги та організації життєзабезпечення в місцях розташування.

Протягом 2015 року відбулося чотири засідання Міжвідомчого штабу, зокрема в режимі відеоконференцій, за участю керівників обласних державних адміністрацій та регіональних штабів, де визначалися першочергові питання для вирішення. Основні питання, що розглядались, пов'язані із соціальним забезпеченням внутрішньо переміщених осіб, порядком реєстрації цих осіб тощо.

Для пошуку тимчасового житла Мінрегіонбудом разом з місцевими органами виконавчої влади створено інформаційний ресурс за адресою: <http://www.vro.gov.ua>, на якому можна дізнатися про наявність вільних місць.

Місцевими органами виконавчої влади постійно проводиться пошук приміщень, придатних для розміщення внутрішньо переміщених осіб у холодну пору року. Станом на 31 грудня 2015 року визначено 664 об'єкти різної форми власності, у яких можливе розміщення 11 202 внутрішньо переміщених осіб.

Продовжують функціонувати стаціонарні транзитні містечка у Дніпропетровській, Запорізькій та Харківській областях. Всього підготовлено для заселення 91 житловий будинок на 3 488 осіб (у м. Харкові 13 будинків на 488 осіб, у м. Запоріжжі 14 будинків на 544 особи, у м. Дніпродзержинську 12 будинків на 480 осіб, у м. Дніпропетровську 12 будинків на 456 осіб, у м. Кривому Розі 11 будинків на 424 особи, у м. Нікополі 12 будинків на 456 осіб та у м. Павлограді 17 будинків на 640 осіб). Станом на 31 грудня 2015 року поселено 2254 внутрішньо переміщені особи з Донецької та Луганської областей.

За інформацією ДСНС станом 31.12.2015 на підконтрольній Уряду України території розміщено 1 012 791 особа, у тому числі 992 091 особа з Донецької і Луганської областей та 21 700 осіб з Автономної Республіки Крим і міста Севастополь, з яких 166 363 дитини та 499 258 інвалідів і осіб похилого віку.

Більше всього внутрішньо переміщених осіб розміщено у Луганській (247 872 особи), Харківській (208 715 осіб), Донецькій (116 618 осіб), Дніпропетровській (86 666 осіб), Запорізькій (67 257 осіб), Київській (47 599 осіб) областях та у м. Києві (39 047 осіб).

Найменша кількість розселених у Тернопільській (2 727 осіб), Чернівецькій (2 757 осіб), Рівненській (3 406 осіб), Закарпатській (4 056 осіб), Івано-Франківській (4 064 особи) та Волинській (4 501 особа) областях.

За інформацією Мінсоцполітики в регіонах, з урахуванням осіб, які тимчасово виїжджали із зони антитерористичної операції у межах Донецької та Луганської областей для отримання пенсії та інших соціальних виплат (згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 р. № 509), станом на

29 грудня 2015 року взято на облік 1 673 135 внутрішньо перемішених осіб, з них: працездатного віку – 401 896, пенсіонерів – 988 188, дітей – 212 101, інвалідів – 69 043. При взятті на облік про потребу у працевлаштуванні повідомило 129 230 осіб працездатного віку.

До Державної служби зайнятості за допомогою у працевлаштуванні звернулося 50 499 внутрішньо перемішених осіб, з яких працевлаштовано 13 721 особу.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 р. № 505 за призначенням адресної грошової допомоги (станом на 29 грудня 2015 року) звернулося 675 599 сімей, з них призначено допомогу – 632 575 сім'ям.

За інформацію Міністерства охорони здоров'я з числа тимчасово перемішених осіб за медичною допомогою звернулося 221 494 дорослих та 117 332 дитини, з яких госпіталізовано 50 461 дорослих і 28 360 дітей. У жінок зазначеної категорії народилося 5 534 немовляти.

Психологами ДСНС разом з представниками громадських (волонтерських) організацій надано психологічну допомогу 165 481 внутрішньо переміщеній особі, у тому числі 46 047 дітям.

У зимовий період ДСНС спільно з військово-цивільними адміністраціями, адміністраціями контрольних пунктів в'їзду-виїзду забезпечено функціонування пунктів обігріву для людей, які перетинають лінію зіткнення. Пункти обігріву розгорнуті на території Луганської області – в районі пішохідного пункту пропуску смт. Станиці Луганської; на території Донецької області – в районах КПВВ “Зайцеве”, “Новотроїцьке”, “Гнутове” та “Мар’янка”.

Станом на 31 грудня 2015 року до пунктів обігріву всього звернулося 24 858 осіб, із них 867 дітей та 188 інвалідів. Щодня до зазначених пунктів зверталось понад 700 громадян.

Протягом 2015 року за участю ДСНС отримано гуманітарну допомогу від 18 організацій та держав Європи та Азії на суму понад 153,0 млн. гривень. Гуманітарна допомога розподілена серед внутрішньо перемішених осіб та населенням, яке проживає у зоні проведення антитерористичної операції.

Крім цього, підрозділами ДСНС протягом 2015 року здійснювалися заходи з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій на території Донецької та Луганської областей.

Так, піротехнічні підрозділи ДСНС виконують роботи з гуманітарного розмінування територій. Обстежено та розміновано близько 1000 об'єктів інфраструктури, очищено від боєприпасів 10 140 га території та близько 38 га акваторій водних об'єктів, виявлено, вилучено та знищено 47 442 вибухонебезпечні предмети, у тому числі 738 спеціально встановлених терористами вибухових пристроїв.

Під час виконання аварійно-відновлювальних робіт розібрано 101 завал, вивезено 4 302 тонни уламків будівельних конструкцій та будівельного сміття, розчищено 120,5 км вулиць та доріг, доставлено 1 037 тонн гуманітарної допомоги.

3.2. Поїздки громадян України за кордон

Перелік країн з безвізовим порядком в'їзду для громадян України.

Безвізовий порядок в'їзду на територію держави іншої сторони на підставі паспорта для виїзду за кордон (49 країн):

Табл. 20. Список держав, які громадяни України у 2015 році могли відвідувати без візи

з/п	Країна	Режим поїздок
1	Азербайджан	Безвізовий (поїздки за закордонними паспортами)
2	Албанія	Безвізовий (до 90 діб)
3	Антигуа і Барбуда	Безвізовий (до 30 днів) за наявності документів, що підтверджують туристичну мету поїздки
4	Аргентина	Безвізовий (до 90 діб)
5	Барбадос	Безвізовий (до 28 днів) за наявності документів, що підтверджують туристичну мету поїздки
6	Білорусь	Безвізовий
7	Боснія і Герцеговина	Безвізовий (до 30 діб)
8	Бразилія	Безвізовий (до 90 днів) з метою туризму та бізнесу
9	Бруней Даруссалам	Безвізовий (до 30 діб)
10	Вануату	Безвізовий (до 30 днів)
11	Вірменія	Безвізовий (поїздки за закордонними паспортами)
12	Гаїті	Безвізовий (до 90 днів) за наявності документів, що підтверджують туристичну мету поїздки
13	Гватемала	Безвізовий (до 90 днів)
14	Гондурас	Безвізовий (до 90 днів)
15	Гонконг (Китай)	Безвізовий (до 14 діб)
16	Грузія	Безвізовий (поїздки за закордонними паспортами)
17	Домініка	Безвізовий (до 21 дня)
18	Домініканська Республіка	Безвізовий (до 90 днів)
19	Еквадор	Безвізовий до 90 днів
20	Ізраїль	Безвізовий до 90 діб (за закордонними, дипломатичними та службовими паспортами). Проїзний документ дитини не визнається ізраїльською стороною в якості дійсного паспортного документа, що дає право на безвізовий в'їзд до Держави Ізраїль. Таким чином, відомості про дітей, які їдуть за кордон разом з батьками (законними представниками), мають бути внесені до паспортів батьків або одного з батьків (законних представників).
21	Казахстан	Безвізовий до 90 діб (за закордонними паспортами)
22	Киргизстан	Безвізовий до 90 діб (за закордонними паспортами)
23	Македонія	Безвізовий (до 15 березня 2018 року діє безвізовий режим поїздок строком до 90 діб за наявності дійсного паспорта для виїзду за кордон, полісу медичного страхування та підтвердження фінансового забезпечення із розрахунку 50 євро на день перебування.)
24	Малайзія	Безвізовий (до 30 діб)
25	Мікронезія	Безвізовий (до 30 днів) за наявності документів, що підтверджують туристичну мету поїздки
26	Молдова	Безвізовий (за закордонними паспортами)
27	Монголія	Безвізовий (необхідне підтвердження мети поїздки, зокрема, для осіб, які в'їжджають на запрошення юридичних чи

		фізичних осіб з діловою чи приватною метою - запрошення, оформлене в Імміграційному агентстві Монголії, для осіб, які прибувають з туристичною метою - документи, що підтверджують бронювання готелю в Монголії).
28	Намібія	Безвізовий (до 90 діб)
29	Нікарагуа	Безвізовий (до 90 днів)
30	Палау	Безвізовий (за наявності документів, що підтверджують туристичну мету поїздки; віза оформлюється в аеропорту після прибуття)
31	Палестина	Безвізовий
32	Панама	Безвізовий (до 90 діб)
33	Парагвай	Безвізовий (до 90 діб)
34	Перу	Безвізовий до 183 діб за наявності документів, що підтверджують туристичну мету поїздки
35	Російська Федерація	Безвізовий
36	Сальвадор	Безвізовий (до 90 діб)
37	Самоа	Безвізовий (до 60 діб)
38	Свазіленд	Безвізовий (до 30 днів) за наявності документів, що підтверджують туристичну мету поїздки
39	Сейшельські Острови	Безвізовий (до 30 діб) за наявності документів, що підтверджують туристичну мету поїздки
40	Сент-Вінсент і Гренадіни	Безвізовий (до 30 днів)
41	Сербія	Безвізовий (до 30 днів). Громадяни України, які мають шенгенські візи, візи Великобританії та інших держав-членів ЄС або візи США, а також дозвіл на проживання у державах Шенгенської зони, державах-членах ЄС або США, можуть в'їжджати, виїжджати, прямувати транзитом і перебувати на території Сербії до 90 днів протягом 6 місяців від дати першого в'їзду, за умови, що термін перебування у Сербії не перевищуватиме строк дії відповідної візи або дозволу на проживання
42	Східний Тимор	Безвізовий (візи оформляються в аеропорті після прибуття)
43	Таджикистан	Безвізовий до 90 днів (поїздки за закордонними паспортами)
44	Тувалу	Безвізовий (візи оформляються в аеропорті після прибуття)
45	Туреччина	Безвізовий (до 60 діб)
46	Узбекистан	Безвізовий (поїздки за закордонними паспортами)
47	Чилі	Безвізовий (до 90 днів)
48	Чорногорія	Безвізовий (до 90 діб)
49	Ямайка	Безвізовий (до 30 діб) з метою туризму та культурного обміну

Крім того, у 2015 році громадяни України мали змогу відвідати 51 країну світу без отримання віз за службовими та дипломатичними паспортами (у 2014 – 49) (таблиця 21).

Табл. 21. Список держав, які громадяни України могли відвідати за дипломатичними чи службовими паспортами без візи у 2015 році

1	Австрія	Візовий	крім ДП, СП*
2	Бельгія	Візовий	крім ДП, СП*
3	Болгарія	Візовий.	крім ДП, СП
4	Венесуела	Візовий	крім ДП, СП
5	В'єтнам	Візовий	крім ДП, СП (до 90 діб)

6	Греція	Візовий	крім ДП, СП*
7	Данія	Візовий	крім ДП
8	Естонія	Візовий	крім ДП, СП*
9	Єгипет	Візовий	крім ДП, СП
10	Індія	Візовий	крім ДП
11	Іран	Візовий	крім ДП, СП
12	Іспанія	Візовий	крім ДП, СП*
13	Італія	Візовий	крім ДП, СП*
14	Катар	Візовий	крім ДП
15	Китай	Візовий	крім ДП, СП
16	Кіпр	Візовий	крім ДП, СП
17	КНДР	Візовий	крім ДП, СП, поїздок з службовою, туристичною метою, а також з метою лікування
18	Колумбія	Візовий	крім ДП, СП
19	Корея	Візовий	крім ДП, СП
20	КНДР	Візовий	крім ДП, СП
21	Куба	Візовий	крім ДП, СП
22	Кувейт	Візовий	крім ДП, СП Можливе оформлення візи на кордоні
23	Лаос	Візовий	крім ДП, СП
24	Латвія	Візовий	крім ДП, СП
25	Литва	Візовий	крім ДП, СП
26	Люксембург	Візовий	крім ДП, СП*
27	Македонія	Поїздки (до 90 діб) з метою ділових контактів, обміну в науково-технічній, освітній, культурній та спортивній сферах або журналістської діяльності, навчання та лікування, відвідання родичів або знайомих здійснюються без віз на підставі оригіналу запрошення, завіреного відповідним державним органом Македонії. В'їзд (до 30 діб) з метою туризму здійснюється без віз на підставі оригіналу договору про надання туристичної послуги (ваучеру) і підтвердження про	крім ДП, СП, членів екіпажів повітряних суден.

		прийняття іноземного туриста від організації, що здійснює туристичну діяльність на території Македонії.	
28	Мальта	Візовий	крім ДП, СП*
29	Марокко	Візовий	крім ДП, СП
30	Мексика	Візовий	крім ДП
31	Нідерланди	Візовий	крім ДП, СП*
32	Німеччина (Федеративна Республіка)	Візовий	крім ДП, СП*
33	Норвегія	Візовий	крім ДП
34	Перу	Візовий (крім до 183 діб за наявності документів, що підтверджують туристичну мету поїздки)	крім ДП, СП
35	Польща	Візовий	крім ДП, СП
36	Португалія	Візовий	крім ДП, СП*
37	Румунія	Візовий	крім ДП, СП
38	Сінгапур	Візовий	крім ДП, СП
39	Словаччина	Візовий	крім ДП, СП
40	Словенія	Візовий	крім ДП, СП*
41	Таїланд	Візовий	крім ДП, СП
42	Туніс	Візовий	крім ДП, СП
43	Туркменістан	Візовий	крім ДП, СП
44	Угорщина	Візовий	крім ДП, СП
45	Уругвай	Візовий	крім ДП, СП
46	Фінляндія	Візовий	крім ДП, СП*
47	Франція	Візовий	крім ДП, СП*
48	Хорватія	Візовий	крім ДП, СП
49	Чехія	Візовий	крім ДП, СП*
50	Швейцарія	Візовий	крім ДП, СП
51	Швеція	Візовий	крім ДП, СП*

Примітка: СП* - службовий паспорт з електронним носієм біометричної інформації

Спрощений порядок в'їзду на територію держави іншої сторони на підставі паспорта для виїзду за кордон (візи/дозволи на в'їзд на кордоні, «електронні» візи, 60 країн): Австралія, Бангладеш, Беліз, Бенін, Болівія, Бурунді, Буркіна Фасо, Бутан, В'єтнам, Гамбія, Гана, Гренада, Джибуті, Ефіопія, Єгипет, Замбія, Індія, Іран, Йорданія, Кабо-Верде, Камбоджа, Катар, Кенія, Кіпр, Коморські острови, Коста-Ріка, Кот-д'Івуар, Кувейт, Лаос, Ліберія, Ліван, Маврикій (з метою туризму), Мавританія, Мадагаскар, Малаві, Мальдіви, Мексика, Мозамбік, Непал, Нігерія, ОАЕ, Руанда, Самоа, Сан-Томе і Принсіпі, Сенегал, Сент-Кітс і Невіс, Сент-Люсія, Сінгапур, Сомалі, Суринам,

Сьєрра-Леоне, Східний Тимор, Таїланд, Танзанія, Того, Тонга, Туніс, Уганда, Фіджі та Шрі-Ланка.

Країни, візи до яких отримувати не потрібно у разі наявності дво-, багаторазової діючої шенгенської візи: Болгарія, Румунія, Хорватія, Кіпр.

За період 2011-2015 років громадяни України виїжджали за кордон 112081711 разів, з яких у 2011 році – 20 336 255 разів, або 18,1 %, у 2012 році – 21 755 162 рази, або 19,4 %, у 2013 році – 23 989 047 рази, або 21,4 %, у 2014 році - 22 636 452 рази, або 20,2 % та у 2015 році - 23364795 разів, або 20,8 %.

За період 2011-2015 років громадяни України виїздили за кордон 112081711 разів, з яких у 2011 році – 20 336 255 разів, або 18,1 %, у 2012 році – 21 755 162 рази, або 19,4 %, у 2013 році – 23 989 047 рази, або 21,4 %, у 2014 році - 22 636 452 рази, або 20,2 % та у 2015 році - 23364795 разів, або 20,8 %.

Як видно із наведеного аналізу поїздок за кордон (таблиця 22), найбільше громадяни України виїзять за кордон з приватною метою. Питома вага кількості таких поїздок у загальній кількості поїздок за кордон збільшилася із 85,0 % у 2011 році до 97,49 % у 2015 році.

Табл. 22. Аналіз виїздів громадян України за кордон у 2011-2015 роках

№ з/п	Мета поїздки	Кількість виїздів				
		2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік
1	2	3	4	5	6	7
1	службова	897 127	362 631	275 151	170 720	185 170
	питома вага, %	4,41	1,67	1,15	0,75	0,79
2	туризм	1 590 182	641 836	354 840	201 541	206598
	питома вага, %	7,82	2,95	1,48	0,89	0,88
3	приватна	17 285 834	20 428 369	23 131 296	22 065 410	22779483
	питома вага, %	85,00	93,90	96,42	97,48	97,49
4	обслугов. персонал	562 319	321 794	227 192	198 781	193530
	питома вага, %	2,77	1,48	0,95	0,88	0,83
5	військова служба	793	632	568	0	14
	питома вага, %	0,00	0,00	0,00	0,00	0,01
Всього		20 336 255	21 755 162	23 989 047	22 636 452	23364795

Натомість динаміка інших видів поїздок була дещо іншою. Так, у 2011 році кількість поїздок за кордон з метою туризму та у службових цілях зросла порівняно з 2010 роком, а вже у 2012-2014 роках їх кількість значно знизилась. Зокрема, кількість службових поїздок у 2014 році була меншою від показника 2010 року більш ніж у 5 разів, кількість туристичних поїздок – у понад 6 разів, у якості обслуговуючого персоналу – у 2,8 рази. У 2015 році значення вказаних показників дещо зросли, крім показника «обслуговуючий персонал», який скоротився на 2,6 % у порівнянні з аналогічним показником минулого періоду.

Аналогічним чином розвивалася і динаміка географії поїздок громадян України. Так у 2011 році громадяни України виїздили до 112 країн, у 2012 році – до 106, у 2013 році – до 102 країн, у 2014 році – до 98 країн та у 2015 році – до 93 країн.

Аналіз країн відвідування громадянами України, кількість поїздок до яких знаходиться у межах 100 тис. на рік (таблиця 23), засвідчив, що,

незважаючи на зменшення географії поїздок за кордон у 2011-2015 роках, у громадян України виробився усталений попит щодо відвідування певних країн світу.

Табл. 23. Країни світу, які найбільше відвідувалися громадянами України у 2011-2015 роках

№ з/п	Країна	Мета поїздки				Всього, осіб
		службова	туризм	приватна	обслугов. персонал	
1	Австралія	22 399	65 769	414 056	9 997	512 221
	2011	17 399	21 138	44 828	5 040	88 405
	2012	2 446	7 843	92 918	1 208	104 415
	2013	1 499	14 081	96 812	1 965	114 357
	2014	663	11 639	84 507	874	97 683
	2015	392	11068	94991	910	107361
2	Білорусь	231 038	178 560	7 447 860	273 920	8 131 378
	2011	54 219	29 823	1 497 086	51 848	1 632 976
	2012	44 965	96 275	1 532 477	48 806	1 722 523
	2013	78 767	20 239	1 639 901	37 467	1 776 374
	2014	30 238	11 592	1 496 330	70 491	1 608 651
	2015	22 849	20 631	1 282 066	65 308	1 390 854
3	Великобританія	13 860	19 269	388 994	3 795	425 918
	2011	13 742	14 048	60 598	3 513	91 901
	2012	95	4 258	80 694	41	85 088
	2013	23	963	108 673	68	109 727
	2014	0	0	76 590	63	76 653
	2015	0	0	62439	110	62549
4	Греція	18 157	111 978	439 763	17 878	687 776
	2011	11 946	46 065	36 229	6 517	100 757
	2012	1 663	11 011	108 862	3 006	124 542
	2013	1 210	17 650	82 678	3 179	204 717
	2014	1 781	18 182	131 323	3 128	154 414
	2015	1557	19070	80671	2048	103346
5	Єгипет	10 616	331 224	1 342 890	18 507	1 703 237
	2011	7 524	207 434	84 969	9 718	309 645
	2012	950	37 892	258 425	2 570	299 837
	2013	1 221	38 669	296 283	2 135	338 308
	2014	542	24 864	375 021	2 150	402 577
	2015	379	22365	328192	1934	352870
6	Ізраїль	21 061	91 736	530 644	15 070	658 511
	2011	15 236	42 133	73 552	7 816	138 737
	2012	2 732	12 159	126 428	2 039	143 358
	2013	2 052	17 963	104 042	2 746	126 803
	2014	719	10 837	106 277	1 364	119 197
	2015	322	8644	120345	1105	130416
7	Іспанія	6 984	24 170	411 271	8 093	450 518
	2011	6 974	23 261	39 197	4 481	73 913
	2012	10	909	92 020	1 185	94 124
	2013	0	0	119 730	923	120 653
	2014	0	0	99 614	518	100 132
	2015	0	0	60710	986	<u>61696</u>
8	Італія	12 665	40 261	707 900	19 681	780 507
	2011	11 302	30 915	88 066	10 265	140 548
	2012	927	4 599	147 183	2 560	155 269
	2013	204	1 202	190 210	1 989	193 605
	2014	231	3 545	169 069	1 998	174 843

	2015	1	0	113372	2869	116242
9	Молдова	24 661	25 984	10 888 642	36 469	10 975 756
	2011	17 478	8 073	2 195 828	15 624	2 237 003
	2012	4 220	419	2 169 534	5 854	2 180 027
	2013	2 041	3 752	2 389 465	5 956	2 401 214
	2014	407	647	2 420 115	4 715	2 425 884
	2015	515	13093	1713700	4320	1731628
10	Німеччина	61 036	82 636	1 578 592	16 795	1 739 059
	2011	55 564	45 755	260 370	11 315	373 004
	2012	3 816	15 063	361 675	2 065	382 619
	2013	1 006	5 366	369 944	1 461	377 777
	2014	273	5 842	302 793	1 268	310 176
	2015	377	10610	283810	686	295483
11	ОАЕ	8 751	94 317	667 916	5 942	776 926
	2011	7 409	53 125	49 327	4 497	114 358
	2012	273	6 575	144 333	345	151 526
	2013	299	10 493	199 980	241	211 013
	2014	310	9 413	152 005	396	162 124
	2015	460	14711	122271	463	137905
12	Польща	703 877	236 297	34 082 407	107 873	35 130 454
	2011	207 476	113 590	4 781 819	30 368	5 133 253
	2012	173 978	69 578	5 521 628	21 894	5 787 078
	2013	120 242	31 905	6 839 631	26 401	7 018 179
	2014	98 718	10 878	7 547 425	15 730	7 672 751
	2015	103463	10346	9391904	13480	9519193
13	Росія	461 377	548 162	25 328 967	592 416	26 930 922
	2011	251 741	240 295	4 983 419	254 194	5 729 649
	2012	93 074	187 732	5 660 499	163 101	6 104 406
	2013	53 042	68 500	6 018 864	81 675	6 222 081
	2014	25 735	31 239	4 614 347	42 410	4 713 731
	2015	37785	20396	4051838	51036	4161055
14	Румунія	68 447	123 637	6 338 888	89 498	6 620 470
	2011	23 639	66 296	466 857	10 765	567 557
	2012	3 810	22 389	523 767	9 168	559 134
	2013	709	9 311	781 825	10 532	802 377
	2014	2 504	5 245	514 601	7 997	530 347
	2015	37785	20396	4051838	51036	4161055
15	Словаччина	38 715	26 970	2 850 524	6 921	2 923 130
	2011	34 773	18 712	372 100	4 556	430 141
	2012	3 898	8 256	495 854	2 270	510 278
	2013	0	0	571 266	8	571 274
	2014	29	2	656 071	44	656 146
	2015	15	0	755233	43	755291
16	Туреччина	54 168	653 812	1 995 722	170 449	2 874 151
	2011	26 358	427 269	151 965	50 884	656 476
	2012	11 039	91 462	460 683	34 527	597 711
	2013	7 613	62 811	503 416	31 235	605 075
	2014	3 506	35 999	411 044	25 462	476 011
	2015	5652	36271	468614	28341	538878
17	Угорщина	54 139	36 912	9 890 974	8 396	9 990 421
	2011	48 602	28 605	1 649 750	5 526	1 732 483
	2012	5 465	8 307	1 746 214	2 581	1 762 567
	2013	28	0	1 900 441	128	1 900 597
	2014	44	0	2 152 468	76	2 152 588
	2015	0	0	2442101	85	2442186
18	Чехія	10 942	102 374	644 109	3 469	760 894

	2011	5 444	40 418	104 319	2 335	152 516
	2012	2 799	32 656	263 989	485	299 929
	2013	2 225	22 541	145 348	349	170 463
	2014	474	6 759	77 715	294	85 242
	2015	0	0	52738	6	52744
	Всього	1 827 439	2 808 926	106 628 214	1 424 972	112 789 551
РАЗОМ	2011	816 826	1 456 955	16 940 279	489 262	19 703 322
	2012	356 160	617 383	19 787 183	303 705	21 064 431
	2013	272 181	325 446	22 358 509	208 458	23 264 594
	2014	170 720	201 541	22 065 410	198 781	22 636 452
	2015	211 552	207 601	25 476 833	224 766	26 120 752

Для аналізу було відібрано 18 країн світу, до яких громадяни України у досліджуваному періоді хоча б у одному році виїздили більш ніж 100 тис. разів. У 2015 році вказаний числовий бар'єр не пододало значення показника кількості виїздів до Іспанії.

Відібрані країни світу, як виявилось, мають значну питому вагу у загальній кількості відвідувань за рік і підтверджують встановлення усталеності інтересів громадян України щодо поїздок за кордон.

Найбільш відвідуваними країнами світу для громадян України були Росія та Польща. За кількістю поїздок у 2011-2012 роках першість тримала Російська Федерація, але у 2013 та 2014 роках на перше місце вийшла Республіка Польща. У 2015 році Польща зберегла свої статистичні позиції випередивши Росію за кількістю виїздів на 8 199 532 або на понад 30,4 %.

У 2011-2014 роках громадяни України найчастіше виїжджали до республік колишнього СРСР – Росії, Білорусі та Молдови. Проте їх кількість хоч і зростала щорічно, але за питомою вагою у загальній кількості постійно знижувалася: у 2011 році – 47,2 %, у 2012 році – 46 %, у 2013 році – 43,4 %, у 2014 році – 38,7 % та у 2015 році – 40,8 %.

Друге місце за кількістю поїздок громадян України за кордон у 2011-2015 роках займали країни-члени ЄС. Натомість кількість відвідувань громадянами України Австралії, країн Азії та Африки у 2011-2015 роках сукупно не перевищувала десятивідсоткового бар'єру. При цьому країни Північної та Південної Америки у цей період мали вкрай незначну кількість відвідувань громадянами України.

Таким чином, 2014 рік у питанні виїзду громадян України за кордон засвідчив про зміну вектору пріоритетів у відвідуванні країн світу із республік колишнього СРСР до країн-членів ЄС.

Не стало виключенням у цій тенденції і питання працевлаштування громадян України за кордоном, яке ще називають «трудова міграція».

Табл. 24. Чисельність громадян України, які тимчасово працювали за кордоном, працевлаштованих суб'єктами господарської діяльності, що мають відповідну ліцензію, у 2011-2015 роках

(за даними форми звітності №1-ТМ)

(за окремими країнами працевлаштування)

Країни	2011 рік		2012 рік		2013 рік		2014 рік		2015 рік	
	особи	у % до підсумку	особи	у % до підсумку	особи	у % до підсумку	особи	у % до підсумку	особи	у % до підсумку

А	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Усього	84 547	100	86 723	100	83 409	100	78 022	100,0	76884	100,0
<i>у тому числі у:</i>										
Кіпрі	21 026	24,9	20 099	23,2	17 478	21	15 852	20,3	15718	20,4
Великобританії	4 995	5,9	8 387	9,7	10 131	12,1	10 342	13,3	9775	12,7
Німеччині	4 121	4,9	6 584	7,6	9 524	11,4	7 915	10,1	8373	10,9
Греції	9 324	11	8 683	10	7 896	9,5	6 547	8,4	6199	8,1
Маршаллових о-вах	1 307	1,5	2 998	3,5	2 558	3,1	4 485	5,7	3017	3,9
Польщі	3 089	3,6	2 729	3,1	2 193	2,6	3 464	4,4	6162	8,0
Нідерландах	2 050	2,4	2514	2,9	2 702	3,2	2 877	3,7	2590	3,4
США	4 106	4,8	5 730	6,6	4 254	5,1	2 870	3,7	2856	3,7
Ліберії	9 010	10,6	4 006	4,6	2 394	2,9	2 467	3,2	2289	3,0
Бельгії	1 923	2,3	2 167	2,5	2 005	2,4	2 069	2,7	2389	3,1
Мальті	2 588	3,1	2 538	2,9	2218	2,7	1 913	2,5	1800	2,3
Литви	736	0,9	923	1,1	1 061	1,3	1 087	1,4	1492	1,9
Російська Федерація	1 605	1,9	1 416	1,6	1 359	1,6	1 015	1,3	556	0,7
Латвії	3 292	3,9	1 969	2,3	2 105	2,5	944	1,2	990	1,3
Гонконзі	833	1	866	1	782	0,9	913	1,2	700	0,9
Данії	851	1	832	1	852	1	879	1,1	991	1,3
Франції	144	0,2	632	0,7	726	0,9	820	1,1	594	0,8
Сингапурі	1 061	1,3	705	0,8	716	0,9	815	1,1	749	1,0
Норвегії	948	1,1	901	1	953	1,1	514	0,7	470	0,6
Італії	715	0,8	503	0,6	481	0,6	421	0,5	537	0,7
Іспанії	726	0,9	739	0,9	510	0,6	394	0,5	467	0,6
Естонії	396	0,5	469	0,5	347	0,4	340	0,4	379	0,5
Белізі	241	0,3	492	0,6	510	0,6	337	0,4	238	0,3
Багамах	159	0,2	249	0,3	257	0,3	317	0,4	437	0,6
Інших	5 134	6,0	5 892	6,7	5 297	6,4	2 536	3,2	7116	9,3

Зазначені тенденції свідчать про те, що громадяни України, які шукали роботу через ліцензовані суб'єкти господарювання, у питанні працевлаштування зосереджують свою увагу на країнах ЄС.

Незважаючи на зростання упродовж 2011-2015 років кількості офіційно працевлаштованих громадян України в країнах ЄС, статистика Світового банку свідчить, що рівень безробіття на цьому ринку мав тенденції до збільшення.

Так, у 2011 році рівень безробіття склав 9,6%, а вже у 2012 році рівень безробіття в країнах ЄС підвищився і становив 10,5%, а у 2013 році – вже 10,9%.

Цей факт, щоправда не позначився на кількості офіційно працевлаштованих ліцензованими суб'єктами господарювання громадян України в країнах ЄС, хоча загальна кількість таких громадян дещо зменшилася.

Держстатом спільно з Інститутом демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАНУ в 2012 році проведено друге загальнонаціональне обстеження трудової міграції.

Цим обстеженням не охоплювалися особи, котрі виїхали за кордон до 2010 року і з того часу не поверталися в Україну. Також не могли бути охоплені члени домогосподарств, які в повному складі виїхали за кордон.

Результати цього дослідження досить широко висвітлені в Міграційному профілі України – 2013 (за 2012 рік). Проте, у зв'язку з тим, що аналогічні дослідження за 2014 та 2015 роки не проводилися, наведемо коротко його основні результати.

Так, кількість громадян у віці 15-70 років, які з 01.01.2010 до 17.06.2012 працювали або шукали роботу за кордоном, складала 1,2 млн. осіб або 3,4% населення відповідного віку. Серед населення працездатного віку частка трудових мігрантів у цьому періоді складала 4,1%. У кількості зовнішніх трудових мігрантів не враховані прикордонні маятникові трудові мігранти та особи, які працюють і отримують заробітну плату в Україні та у зв'язку з виробничими потребами здійснюють поїздки за кордон.

За даними обстеження трудової міграції, проведеного у 2012 році, серед загальної кількості трудових мігрантів майже половину (48,5%) складали короткострокові трудові мігранти, понад третину - особи, що повернулися до України, і лише кожний сьомий трудовий мігрант працював за кордоном 12 місяців та більше. При цьому, в останній категорії більше жінок порівняно з чоловіками та міських мешканців порівняно із сільськими (таблиця 25).

Табл. 25. Кількість трудових мігрантів за категоріями, статтю та місцем проживання до виїзду за кордон у 2010-2012 роках

	Всього	Жінки	Чоловіки	Міські поселення	Сільська місцевість
Кількість трудових мігрантів, всього, тис. осіб	1 181,6	405,9	775,7	540,1	641,5
у тому числі за категоріями, %					
трудова міграція, які повернулися до України	37,4	32,8	39,8	37,3	37,4
короткострокові трудові мігранти	48,5	43,1	51,3	44,6	51,8
працівники-емігранти	14,1	24,1	8,9	18,1	10,8
Частка трудових мігрантів у загальній кількості населення віком 15-70 років, у %	3,4	2,2	4,8	2,2	6,3

Всі дослідження свідчать, що до половини трудових мігрантів громадян України працювали в Росії, інші - у сусідніх центральноєвропейських державах (Польщі, Чехії, Угорщині, Словаччині), а також країнах Південної Європи (Італії, Іспанії, Португалії, Греції).

Значна частина трудових мігрантів з України працюють за кордоном без належних дозволів, тобто нелегально. Разом з тим, з часом, унаслідок проведення в низці країн перебування міграційних амністій (Італія, Іспанія, Португалія, Греція), запровадження нового законодавства (Росія, Польща) ситуація дещо поліпшилася. За даними обстеження 2012 року без офіційного статусу (з урахуванням осіб, які виїхали за туристичною візою) за кордоном працювали 20,4% мігрантів.

Відповідно до інформації, отриманої під час обстеження, трудові міграції більш поширені серед чоловіків – вони складають дві третини від загальної кількості трудових мігрантів. Серед українських чоловіків у віці 15-70 років частка трудових мігрантів становить 4,8%, тоді як серед жінок - майже вдвічі менше (2,2%).

Сільські мешканці формують 54,3% усього контингенту заробітчан. Рівень участі сільського населення в трудових міграціях у 2,9 рази вищий, ніж

міського: до них залучено 6,3% сільського населення у віці 15-70 років проти 2,2% міських мешканців.

Більшість трудових мігрантів у віці 25-49 років вже мають певний досвід роботи та кваліфікацію і, водночас, зберігають високий рівень працездатності.

Звертає на себе увагу той факт, що чоловіки починають активно залучатися до трудових міграцій з 25-річного віку, тоді як жінки – з 30-річного.

Натомість, якщо чоловіки по досягненні 50-річного віку різко знижують міграційну активність, то серед жінок і в передпенсійному та молодшому пенсійному віці спостерігається доволі високий рівень участі у трудових міграціях. Це пояснюється тим, що мігранти-чоловіки зайняті переважно важкою фізичною працею, тоді як жінки – роботами, котрі не потребують значних фізичних зусиль.

Потоки трудових міграцій мають доволі чітку географічну спрямованість – переважно вони здійснюються до найближчих країн або більш віддалених країн, але з привабливішими умовами (таблиця 26). Найбільшими країнами-реципієнтами вітчизняної робочої сили на той час були Російська Федерація (43,2%), Польща (14,3%), Італія (13,2%) та Чеська Республіка (12,9%). Серед інших країн спрямування потоків трудових міграцій - Іспанія (4,5%), Німеччина (2,4%), Угорщина (1,9%), Португалія та Білорусь (по 1,8%).

Табл. 26. Трудові мігранти за країнами перебування, статтю та місцем проживання до виїзду за кордон у 2010–2012 роках

	Всього	Жінки	Чоловіки	Міські поселення	Сільська місцевість
Кількість трудових мігрантів, всього, тис. осіб	1 181,6	405,9	775,7	540,1	641,5
у тому числі за країнами перебування, %					
Росія	43,2	20,4	55,2	45,2	41,6
Польща	14,3	19,5	11,5	13,3	15,1
Італія	13,2	30,2	4,3	13,5	12,9
Чехія	12,9	9,4	14,8	7,0	17,9
Іспанія	4,5	5,6	3,8	6,7	2,5
Німеччина	2,4	2,5	2,3	4,4	0,6
Угорщина	1,9	3,0	1,4	1,0	2,7
Португалія	1,8	2,0	1,8	2,5	1,2
Білорусь	1,8	2,5	1,5	1,2	2,3
Інші країни	4,0	4,9	3,4	5,2	3,2

Спостерігаються суттєві відмінності в напрямках зовнішніх трудових міграцій чоловіків та жінок. Так, жінки переважають серед мігрантів до Угорщини (53,0%) і, особливо, Італії (78,5%). Серед працюючих у Білорусі, Польщі та Іспанії переважають чоловіки, однак частка жінок тут є помітно вищою, ніж по трудовій міграції з України, в цілому. Російська Федерація і Чеська Республіка є країнами переважно чоловічої міграції з України (83,8% та 75,1% відповідно). Гендерна структура заробітчан у Німеччині та Португалії, в цілому, відповідає загальному розподілу трудових мігрантів за статтю.

Інтенсивність трудових міграцій є суттєво вищою у західних регіонах України. Тут до трудових міграцій залучено 10,8% осіб віком 15-70 років, тоді

як в інших економічних зонах – менше 2%. Мешканці Західної економічної зони становлять понад 70% заробітчан, друге місце за інтенсивністю трудових міграцій посідає Південь – 1,9%, третє – Північ – 1,3%. На Сході України цей показник ледве перевищує 1%, а у Центрі не досягає й 1%. Найвища частка жінок серед заробітчан спостерігається у Західній економічній зоні (38,3%), найнижча – на Півдні (20,8%) та Півночі (20,4%).

Значна частина зовнішніх трудових міграцій в Україні носить циклічний та сезонний характер. Згідно з даними обстеження один трудовий мігрант за період спостереження здійснив в середньому три виїзди на заробітки за кордон. Із загальної кількості мігрантів майже половина (45,9%) здійснили по одній поїздки, 43,5% – декілька поїздок на рік, 7,3% виїздили один і більше разів на місяць.

Під час останньої поїздки кожен третій трудовий мігрант перебував за кордоном від 1 до 3 місяців, а кожен четвертий - від 3 до 6 місяців. Лише кожен шостий з них перебував у країні-реципієнті від 6 до 12 місяців або рік та більше. Середня тривалість перебування за кордоном становила 5 місяців. Мігранти до сусідніх країн (Росія, Білорусь, Польща, Чехія, Угорщина) орієнтовані на періодичні короткі поїздки з постійним поверненням в Україну, тоді як особи, які виїзять до країн Південної Європи та Німеччини, зазвичай залишаються там працювати на тривалий термін (таблиця 27).

Табл. 27. Трудові мігранти за країнами та тривалістю перебування під час останньої поїздки за кордон у 2010–2012 роках

	Всього, тис. осіб	у тому числі за тривалістю перебування (місяців), %				
		до 1	від 1 до 3	від 3 до 6	від 6 до 12	12 і більше
Кількість трудових мігрантів, всього	1 181,6	12,3	31,6	23,3	15,5	17,3
у тому числі за країнами перебування:						
Росія	511,0	12,0	50,1	19,5	9,7	8,7
Польща	168,4	31,3	45,5	18,8	2,1	2,3
Італія	156,0	-	1,8	24,0	30,0	44,2
Чехія	153,0	3,9	12,6	54,4	20,1	9,0
Іспанія	52,6	-	-	6,5	29,5	64,0
Німеччина	27,8	-	7,2	6,5	70,1	16,2
Угорщина	23,0	65,2	14,3	-	-	20,5
Португалія	21,7	-	-	48,4	14,3	37,3
Білорусь	21,5	36,3	63,7	-	-	-
Інші країни	46,6	5,4	-	17,6	30,7	46,3

Особливо схильними до короткострокових поїздок мають працюючі в Польщі, оскільки майже половина (47,8%) усіх трудових мігрантів, котрі їздять за кордон щомісячно (один або декілька разів), працюють саме у цій країні.

Загалом середня тривалість перебування заробітчан у сусідніх країнах варіює від 2 місяців (у Польщі) до 5 місяців (у Чехії), у більш віддалених країнах – від 9 місяців (у Португалії) до 12 місяців (в Іспанії).

Як свідчать дані обстеження, у більшості випадків мігранти врегульовують свій статус перебування та працевлаштування відповідно до

вимог місцевого законодавства країн призначення. Більше третини трудових мігрантів (38,7%) мали дозвіл на проживання та роботу, майже чверть (23,7%) - отримали тимчасову реєстрацію, 12,8% - дозвіл на роботу.

Без офіційного правового статусу за кордоном перебували 16,7% трудових мігрантів, ще 3,7% мали лише туристичну візу, яка не є легальною підставою для працевлаштування за кордоном. Серед таких трудових мігрантів частка чоловіків та жінок була майже однаковою (16,8% та 16,5%, відповідно); у той час як серед сільських мешканців цей показник складав 17,8%, а серед жителів міст – 15,4%. Останнє, очевидно, пояснюється кращим доступом городян до об'єктів міграційної інфраструктури.

Дослідження не зафіксувало жодної особи без оформленого правового статусу в Португалії. У Чехії частка трудових мігрантів, які не мали офіційного статусу була дуже незначною – 2,4%, тоді як у Росії та Польщі без жодних правових засад перебував кожен п'ятий мігрант (20,7% та 19,2% відповідно). Крім того, в Польщі ще 8 % заробітчан мали лише туристичну візу. В Італії кожен восьмий мігрант (12,5%) не мав офіційного статусу і майже стільки ж осіб (12,8%) приїхали в країну за туристичною візою.

Повернення громадян України з-за кордону, яке ще називають «зворотна міграція», пов'язано з багатьма чинниками.

По-перше, такі повернення пов'язані з метою виходу на пенсію - повернення мігрантів передпенсійного віку (жінок віком 51 рік і старших, чоловіків віком 54 роки і старших), які вирішили повернутися у країну походження після завершення трудової діяльності для виходу на пенсію;

По-друге, повернення мігрантів, які успішно реалізували свій підприємницький потенціал у інших, ніж сільськогосподарський, секторах, і вирішили застосувати набуті за кордоном навички і/або заощаджені кошти у країні походження;

По-третє, повернення до країни походження мігрантів, що працювали у сільському господарстві, у домогосподарствах;

По-четверте, вимушене повернення мігрантів через обставини різного характеру (сімейні обставини, стан здоров'я, депортація, завершення трудової угоди/дозволу на роботу, у зв'язку з відмовою їх продовження) або ж мігрантів, які мали невдалий досвід міграції (невідповідні умови праці, низька оплата праці та ін.).

По-п'яте, повернення внаслідок досягнення поставлених при виїзді за кордон цілей.

Повернення мігрантів не завжди є успішним. Результат суттєво залежить від ефективності реінтеграції та соціального і економічного контексту країни походження. У разі відсутності належних можливостей, мігранти, в першу чергу ті, що були за кордоном протягом короткого періоду і не змогли заощадити достатньо коштів, часто вимушені емігрувати повторно.

Наявність можливостей на ринку праці, інвестування заощаджень, доступу до освіти і охорони здоров'я для мігрантів і членів їхніх сімей – ключові фактори, що приваблюють і стимулюють мігрантів залишатися у країні походження після повернення.

Мігранти, що повертаються, можуть сприяти розвитку країн їх походження. Тому, виявлення тих, хто може бути зацікавлений у поверненні, дуже важливо. Це дозволяє розробляти найбільш необхідні цільові заходи для того, щоб заохочувати людей до повернення.

За даними обстеження трудової міграції, проведеного Держстатом у 2012 році, трудові мігранти, що повернулися, складали 37,4% від загальної кількості усіх трудових мігрантів.

Переважає більшість осіб, що повернулися, – чоловіки (69,9%) та особи, що походять із сільських місцевостей (54,3%). За віковими групами розподіл зворотних мігрантів рівномірний, а найбільш чисельною віковою групою є особи 40 – 49 років.

Відсоток осіб старше 60 років (повернення з метою виходу на пенсію) становить лише 2,7%.

Результати обстеження трудової міграції в 2012 році свідчать, що основними причинами повернення в Україну трудових мігрантів є завершення терміну дії трудової угоди, дозволу на роботу, сезонний характер роботи та втрата роботи (63,2%), сімейні обставини (14,9%), працевлаштування в Україні (8,9%) та бажання повернутися до України (6,1%).

Серед мігрантів, що повернулися, майже дві третини складають особи з повною загальною середньою освітою (65,4%) та понад чверть (27,4%) – особи з повною вищою та базовою або неповною вищою освітою. Тобто немає негативного відбору у зворотній міграції до України (діаграма 3).

Переважає більшість зворотних мігрантів повертаються із Росії (51,1 %), Польщі (16,3%), Чехії та Італії (по 8,1%) (діаграма 4).

Той факт, що великий відсоток зворотних мігрантів повертаються із сусідніх країн, таких як Росія і Польща, скоріш за все можна пояснити тим, що обстеження охоплювало короткострокових мігрантів, можливо циркулярних мігрантів.

Лише 12,4% зворотних мігрантів навчалися або проходили підготовку за кордоном. Підготовка зазвичай полягала у вивченні мови, підвищенні наявної кваліфікації, навчанні на робочому місці та відвіданні університетських курсів.

Можна виділити дві групи зворотних трудових мігрантів: (і) відносно більш освічені особи, які емігрують до країн Західної Європи або ряду інших країн світу (крім СНД, країн Центральної та Східної Європи), залишаються там на довший період часу, мають чіткі наміри облаштуватися там, але можуть повернутися до України у разі невдачі чи міцних сімейних зв'язків; (ii) менш освічені особи із різних регіонів України (але переважно із західного регіону), які часто виїждять за кордон з метою працевлаштування, переважно на короткі

періоди часу, у сусідні країни СНД або Центральної та Східної Європи, часто повертаються до України в зв'язку із завершенням терміну дії трудової угоди або через сімейні обставини. Частка трудових мігрантів, які повертаються через те, що знайшли роботу в Україні, у першій групі складала 5,0% від загальної їх кількості, а в другій – 10,4%. В обох групах дуже невелика частка зворотних мігрантів повертаються в Україну, щоб застосувати нові навички і вміння, і ще менша частина успішні в тому, щоб досягти суттєвих змін (у контексті інвестування у виробничу діяльність і створення робочих місць), що може бути обумовлене структурними перепонами і не дуже сприятливим бізнес-середовищем в Україні.

Після повернення зворотні мігранти зайняті переважно в сільському господарстві, мисливстві та лісовому господарстві, будівництві, промисловості, торгівлі, ремонті автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку. У той же час сектори, які традиційно забезпечують більш стабільну зайнятість (операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям, охорона здоров'я та надання соціальної допомоги, освіта, державне управління тощо), забезпечують нижчий відсоток зайнятості зворотних мігрантів порівняно із не мігрантами.

У більшості випадків мігранти стикаються з проблемами реінтеграції, спричиненими дефіцитом можливостей працевлаштування та низькими заробітними платами. Започаткування власного бізнесу викликає труднощі через недостатність коштів і брак необхідної інформації. У таких обставинах деякі мігранти не мають іншого вибору, як знову емігрувати.

І хоча названі проблеми є важливими, Україна наразі не має достатньо програм, націлених на інтеграцію зворотних мігрантів, незважаючи на наявність ряду правових документів, що передбачають вирішення проблеми. План заходів щодо інтеграції мігрантів в українське суспільство на 2011-2015 роки, затверджений розпорядженням Уряду від 15.06.2011 № 653-р, передбачає інформування українських мігрантів, які повернулися в Україну, з питань зайнятості, провадження підприємницької діяльності, соціального забезпечення та охорони здоров'я, а також надання психологічної допомоги українським мігрантам, які повернулися в Україну. План заходів з реалізації Концепції державної міграційної політики, затверджений розпорядженням Уряду від 12.10.2011 № 1058-р, передбачає вивчення питання щодо звільнення від окремих форм митного контролю громадян України, які протягом шести і більше місяців перебували за межами держави та повертаються в Україну.

Одним з джерел інформації про реальну кількість громадян України, що перебувають за кордоном, є механізм консульського обліку, який здійснюється українськими дипломатичними та консульськими установами за кордоном.

У той же час Міністерство закордонних справ України здійснює такий облік на поточну дату і не володіє інформацією про кількість громадян України, що перебували на такому обліку на певну дату минулого періоду, наприклад станом на 01.01.2011, 01.01.2012, 01.01.2013 чи на 01.01.2014.

Кількість громадян України, які перебувають на консульському обліку в дипломатичних та консульських установах України за кордоном: 2012 р. – 517 174 осіб; 2013 р. – 509 291 осіб; 2014 р. – 469 348 осіб; 2015 р. – 476 350 осіб.

Підсумовуючи сказане, можна зробити висновки, що громадяни України останнім часом для виїзду за кордон все більше орієнтуються на країни ЄС та європейські країни, що входять до Шенгенської зони, але не є членами ЄС. Натомість відвідування країн СНД поступово втрачає актуальність як для звичайних поїздок, так і для працевлаштування.

При цьому уповільнені темпи росту економіки України у 2013 році не мали жодного впливу на бажання громадян виїхати за кордон.

3.3. Еміграція

Згідно даних ДМС, у 2015 році громадянам України видано 11345 дозволів на виїзд за кордон на постійне місце проживання, із них дорослим (за винятком пенсіонерів) – 5695 дозволів, дітям – 1873 дозволи та пенсіонерам – 3777 дозволів (таблиця 28).

Табл. 28. Інформація про видачу дозволів на виїзд громадян України за кордон на постійне місце проживання та повернення в Україну за 2015 рік

(осіб)

Країна	Видано дозволів на виїзд громадян України за кордон на постійне проживання			Повернулось в Україну		
	Дорослі (за винятком пенсіонерів)	Діти	Пенсіонери	Дорослі (за винятком пенсіонерів)	Діти	Пенсіонери
1	2	3	4	5	6	7
Австралія	10	1	0	1	0	0
Австрія	51	18	0	1	0	0
Азербайджан	10	0	2	6	4	2
Андорра	3	4	0	0	0	0
Бельгія	1	0	1	3	0	0
Білорусь	288	59	210	58	2	9
Болгарія	31	5	2	8	0	1
Боснія і Герцеговина	1	0	0	0	0	0
Велика Британія	8	1	2	1	0	0
Вірменія	0	0	0	1	0	0
Греція	1	0	1	5	0	1
Грузія	1	0	0	4	0	1
Естонія	9	0	2	1	0	0
Ізраїль	1838	593	500	198	21	81
Індія	1	1	0	0	0	0
Ірландія	1	0	0	0	0	0
Іспанія	76	11	2	58	1	5
Італія	35	44	2	26	0	6
Йорданія	0	0	0	1	0	1
Кабо-Верде	5	1	0	2	0	0
Казахстан	169	36	44	22	3	4

Канада	19	27	6	20	0	8
Киргизстан	1	0	4	2	0	0
Китай	4	2	0	0	0	0
Кіпр	2	0	0	1	0	0
Кірибаті	1	0	0	0	0	0
Корея, Республіка	1	0	0	0	0	0
Куба	0	0	0	3	0	0
Кувейт	1	0	0	0	0	0
Латвія	12	1	2	4	0	1
Лесото	2	1	0	0	0	0
Литва	49	8	8	6	2	1
Ліван	1	0	0	1	0	0
Люксембург	1	0	0	0	0	0
Мавританія	0	0	0	1	0	0
Мікронезія	1	0	0	0	0	0
Молдова	294	16	153	112	4	17
Нігер	0	0	0	1	1	0
Нігерія	0	0	0	1	0	0
Нідерланди	22	5	2	0	0	0
Німеччина	803	190	86	66	4	33
Норвегія	6	2	0	0	0	0
ОАЕ	0	0	0	1	0	0
Перу	0	0	1	0	0	0
Південна Африка	1	2	0	0	0	0
Польща	165	9	7	30	2	7
Португалія	7	2	1	8	0	3
Росія	828	139	1228	343	25	135
Румунія	3	2	0	0	0	0
Сербія	2	0	0	1	0	0
Словаччина	23	5	0	2	0	0
Словенія	13	6	1	2	0	0
США	740	656	152	119	19	56
Таджикистан	1	0	2	1	0	0
Туреччина	10	4	0	4	1	1
Угорщина	34	3	1350	8	0	41
Узбекистан	1	0	1	12	3	1
Фінляндія	2	2	0	0	0	0
Франція	2	5	2	2	1	0
Чехія	88	10	3	19	1	10
Швейцарія	11	1	0	1	0	0
Швеція	3	1	0	1	0	0
Японія	2	0	0	0	0	0
Усього	5695	1873	3777	1168	94	425

У той же час, у 2015 році в Україну з-за кордону повернулося 1687 громадян України, які попередньо отримали дозволи на виїзд за кордон на постійне місце проживання, з них дорослих (за винятком пенсіонерів) – 1168 осіб, дітей – 94 особи та пенсіонерів – 425.

Найбільше громадян України повернулося з Росії – 343 особи, Ізраїлю – 198, США – 119 осіб, Молдови – 112 осіб та Німеччини – 66.

Згідно Указів Президента України, у 2015 році громадянство України припинено для 49 осіб, серед яких дітей не було.

Слід зауважити, що значна кількість випадків виїзду громадян України на постійне місце проживання здійснюється без офіційних звернень до органів влади. Тож на громадян України, які постійно проживають за кордоном і набули іноземне громадянство без проходження відповідних процедур всередині України, чекає свого роду сюрприз, суть якого полягає у тому, що у відношенні з державою Україна вони все ще вважаються її громадянами, а тому мають не лише права, а й обов'язки, які необхідно виконувати.

3.4. Іноземці та особи без громадянства

У 2015 році громадяни наступних 64-х іноземних держав (на 1 більше ніж у 2014 році) мали змогу відвідувати Україну за безвізовим режимом:

Табл. 29. Безвізовий режим поїздки в Україну для громадян іноземних держав у 2015 році

№ з/п	Країна	Режим поїздки
1	Австрія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
2	Азербайджан	Безвізовий
3	Андорра	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
4	Аргентина	Безвізовий до 90 діб протягом 365 діб
5	Бельгія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
6	Білорусь	Безвізовий (поїздки за внутрішніми паспортами)
7	Болгарія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
8	Боснія та Герцеговина	Безвізовий до 30 діб протягом 60 діб
9	Бразилія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб з метою туризму та бізнесу
10	Бруней Даруссалам	Безвізовий до 30 діб
11	Ватикан	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
12	Великобританія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
13	Вірменія	Безвізовий
14	Гонконг (Китай)	Безвізовий до 14 діб
15	Греція	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
16	Грузія	Безвізовий
17	Данія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
18	Естонія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
19	Ізраїль	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
20	Ірландія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
21	Ісландія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
22	Іспанія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
23	Італія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
24	Казахстан	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
25	Канада	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
26	Киргизія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
27	Кіпр	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
28	Корея	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
29	Латвія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
30	Литва	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
31	Ліхтенштейн	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
32	Люксембург	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб

33	Македонія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб (до 15 березня 2018 року)
34	Мальта	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
35	Молдова	Безвізовий
36	Монако	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
37	Монголія	Безвізовий (для поїздок зі службовою, туристичною, приватною метою за умови надання документів, що підтверджують мету поїздки)
38	Нідерланди	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
39	Німеччина	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
40	Норвегія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
41	Панама	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
42	Парагвай	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
43	Польща	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
44	Португалія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
45	Російська Федерація	Безвізовий (поїздки за внутрішніми паспортами)
46	Румунія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
47	Сан-Марино	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
48	Сербія	Безвізовий до 30 діб протягом 60 діб
49	Словаччина	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
50	Словенія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
51	С Ш А	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
52	Таджикистан	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
53	Туреччина	Безвізовий до 60 діб
54	Угорщина	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
55	Узбекистан	Безвізовий
56	Фінляндія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
57	Франція	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
58	Хорватія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
59	Чехія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
60	Чилі	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
61	Чорногорія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
62	Швейцарія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
63	Швеція	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
64	Японія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб

Крім того, громадяни ще 21 країни світу у 2015 році мали змогу відвідувати України за безвізовим порядком за службовим чи дипломатичним паспортами (таблиця 30).

Табл. 30. Перелік країн з безвізовим порядком в'їзду в Україну для громадян цих країн, власників дипломатичних та службових паспортів у 2015 році

№ з/п	Країна	Режим поїздок	Примітка * ДП - власники дипломатичних паспортів СП - власники службових паспортів
1	Албанія	Візовий	* крім ДП, СП
2	Венесуела	Візовий	* крім ДП, СП
3	В'єтнам	Візовий	* крім ДП, СП
4	Домініканська Республіка	Візовий	* крім ДП, СП
5	Єгипет	Візовий	* крім ДП, СП

6	Іран	Візовий	* крім ДП, СП
7	Камбоджа	Візовий	* крім ДП, СП
8	Катар	Візовий	* крім ДП, СП
9	Китай (КНР)	Візовий	* крім ДП, СП
10	К Н Д Р	Візовий	* крім ДП, СП
11	Колумбія	Візовий	* крім ДП, СП
12	Куба	Візовий	* крім ДП, СП, офіційних паспортів, членів екіпажів морських та повітряних суден, а також поїздок з метою лікування
13	Кувейт	Візовий	* крім ДП, СП
14	Лаос	Візовий	* крім ДП, СП
15	Марокко	Візовий	* крім ДП, СП
16	Мексика	Візовий	* крім ДП
17	Перу	Візовий	* крім ДП, СП
18	Сінгапур	Візовий	* крім ДП, СП
19	Таїланд	Візовий	* крім ДП, СП
20	Туркменістан	Візовий	* крім ДП, СП
21	Уругвай	Візовий	* крім ДП, СП

За інформацією Держприкордонслужби, у 2011-2015 роках іноземці та особи без громадянства в'їжджали на територію України 101 873 067 разів (таблиця 31).

Динаміка кількості в'їздів іноземців та ОБГ на територію України у 2011-2013 роках характеризувалася стабільним зростанням, зокрема у 2012 році – на 2,1 % порівняно з 2011 роком та у 2013 році – на 3,8 % порівняно з 2012 роком. Втім, у 2014 році відбувся різкий спад таких в'їздів, а саме до 50,8 % відносно показника 2012 року, та у 2015 році цей спад продовжувався.

Різке зменшення кількості поїздок іноземців в Україну в 2014-2015 роках відбулося у зв'язку з напруженою ситуацією в країні, в тому числі проведенням антитерористичної операції.

Табл. 31. Інформація про іноземців та осіб без громадянства, які в'їхали в Україну, за 2011-2015 роки

(кількість в'їздів)

№ з/п	Мета поїздки	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік	Всього
1	2	4	5	6	7		8
1	дипломатична	19 059	7 622	2 814	796	75	30 366
2	службова	425 349	239 335	151 226	46 085	40 479	902 474
3	ділова	200 584	103 267	13 376	2 556	615	320 398
4	туризм	1 225 954	940 052	488 496	146 804	137 906	2 939 212
5	приватна	19 180 171	16 795 240	18 167 742	9 696 854	11 525 239	75 365 246
6	навчання	59 169	23 813	283	1 109	101	84 475
7	релігійна	76 543	45 800	4 477	1 942	5 431	134 193
8	культурна та спортивний обмін	31 448	20 243	3 509	494	17	55 711
9	імміграція (ПМЖ)	64 796	40 419	5 088	2 496	2 314	115 113

10	працевлаштування	16 143	9 102	330	786	1304	27 665
11	обслуговуючий персонал транспортних засобів	489 184	395 512	290 816	173 978	134759	1 484 249
12	транзит	2 630 609	1 652 618	1 063 105	341 709	461638	6 149 679
13	інша	116 080	4 787 930	5 833 886	2 811 585	714805	14 264 286
Всього:		24 535 089	25 060 953	26 025 148	13 227 194	13 024 683	101 873 067

Проте, детальний аналіз інформації Держприкордонслужби шляхом її зіставлення з даними Держстату свідчить про небажання іноземців, що в'їжджають на територію України, декларувати справжню мету такої поїздки.

Згідно з даними статистичного бюлетеня «Основні показники діяльності ВНЗ України на початок 2010/2011-2013/2014 навчальних років» кількість іноземних студентів, які навчаються у ВНЗ I-IV ступенів, значно відрізнялася від кількості в'їздів на територію України з метою навчання.

У 2015 році на обліку в органах міграційної служби перебувало 75 252 іноземця та осіб без громадянства, які тимчасово проживали в Україні.

Протягом 2015 року ДМС:

- видано дозволів на імміграцію в Україну – 16 662;
- скасовано дозволів на імміграцію в Україну – 3 155;
- оформлено посвідок на постійне проживання – 28 111;
- продовжено термін дії посвідок на постійне проживання – 31 084;
- оформлено посвідок на тимчасове проживання – 24 241;
- продовжено строк перебування в Україні – 13 724.

Протягом 2015 року закордонними дипломатичними та консульськими установами України було оформлено 54 469 віз для в'їзду в Україну іноземцям та особам без громадянства. Серед них 112 транзитних віз типу "В", 37 010 короткострокових віз типу "С", 17 341 довгострокових віз типу "Д". Кількість відмов в оформленні віз для в'їзду в Україну за 2015 рік дорівнює 2 298.

Обсяги надходжень до державного бюджету України у вигляді консульського збору за видачу віз та вчинення інших консульських дій за 2015 рік дорівнюють 26 801 380 доларів США.

У 2014 році дипломатичними представництвами України за кордоном було оформлено 45 173 візи для в'їзду на територію України.

Така незначна кількість віз пояснюється тим, що з основними країнами походження іноземців, які відвідують Україну, діє безвізовий режим.

За період з 2010 по 2014 роки кількість віз, оформлених у 2014 році для в'їзду в Україну, була найнижчою і скоротилася до 45,1 % відносно показника попереднього року.

Разом з тим, у 2014 році дипломатичними представництвами та консульськими установами України відмовлено в оформленні віз 2241

іноземному громадянину та особі без громадянства (таблиця 32), що у порівнянні з показником 2013 року на 32,6 % більше.

Табл. 32. Інформація про іноземців та осіб без громадянства, яким дипломатичними представництвами та консульськими установами України відмовлено в оформленні віз у 2014 році

№ з/п	Назва установи	Кількість відмов
1	Посольство України в Австралії (КАНБЕРА)	9
2	Посольство України в Республіці Австрія (ВІДЕНЬ)	1
3	Посольство України в Алжирській Народній Демократичній Республіці (АЛЖИР)	34
4	Посольство України в Республіці Ангола (ЛУАНДА)	30
5	Посольство України у Соціалістичній Республіці В'єтнам (ХАНОЙ)	18
6	Посольство України в Королівстві Данія (КОПЕНГАГЕН)	4
7	Посольство України у Федеративній Демократичній Республіці Ефіопія (АДДІС-АБЕБА)	4
8	Посольство України в Арабській Республіці Єгипет (КАЇР)	101
9	Представництво України при Палестинській Національній Адміністрації (РАМАЛА)	4
10	Посольство України в Республіці Індія (ДЕЛІ)	131
11	Посольство України в Республіці Ірак (БАГДАД)	25
12	Посольство України в Ісламській Республіці Іран (ТЕГЕРАН)	146
13	Посольство України в Йорданському Хашимітському Королівстві (АММАН)	39
14	Генеральне консульство України в Торонто	3
15	Посольство України в Державі Катар (ДОХА)	8
16	Посольство України в Республіці Кенія (НАЙРОБІ)	29
17	Посольство України в Киргизькій Республіці (БІШКЕК)	1
18	Посольство України в Китайській Народній Республіці (Монголії за сумісництвом) (ПЕКІН)	50
19	Генеральне консульство України в Гуанчжоу	1
20	Генеральне консульство України в Шанхаї	200
21	Посольство України в Латвійській Республіці (РИГА)	2
22	Посольство України в Ліванській Республіці (БЕЙРУТ)	99
23	Посольство України в Лівії (ТРИПОЛІ)	40
24	Посольство України в Малайзії (КУАЛА-ЛУМПУР)	1
25	Посольство України в Королівстві Марокко (РАБАТ)	15
26	Посольство України у Федеративній Республіці Нігерія (АБУДЖА)	676
27	Посольство України у Федеративній Республіці Німеччина (БЕРЛІН)	8
28	Генеральне консульство України у Франкфурті-на-Майні	1
29	Посольство України в Об'єднаних Арабських Еміратах (АБУ-ДАБІ)	58
30	Консульство України в м. Дубай	48
31	Посольство України в Ісламській Республіці Пакистан (ІСЛАМАБАД)	279
32	Посольство України в Республіці Перу (ЛІМА)	2
33	Посольство України в Російській Федерації (МОСКВА)	1
34	Посольство України в Республіці Сенегал (ДАКАР)	123
35	Посольство України в Республіці Сінгапур (СІНГАПУР)	1
36	Посольство України в Королівстві Таїланд (БАНГКОК)	1
37	Посольство України в Туніській Республіці (ТУНІС)	37
38	Посольство України в Турецькій Республіці (АНКАРА)	9
39	Посольство України у Французькій Республіці (ПАРИЖ)	1

40	Посольство України в Швейцарській Конфедерації (БЕРН)	1
Всього		2241

Лідерами відмов у отриманні візи для в'їзду в Україну у 2014 році були громадяни Нігерії 676 осіб або більше 30_% від загальної кількості відмов, Пакистану – 279 відмов або 12,5 % та Китаю – 200 або 8,9 %.

Доволі значною групою іноземців, які проживають в Україні, є трудові мігранти. Відповідно до законодавства, працевлаштування громадян інших держав, якщо вони не є постійними мешканцями України, можливе лише на підставі дозволу, який роботодавець повинен отримати від Держзайнятості, довівши, що знайти відповідного фахівця на національному ринку праці неможливо. Дозвіл видається строком на один рік і може бути продовжений.

Проте, впродовж 2010-2014 років дана група іноземців, що перебувають в Україні, постійно зменшувалась від 13 728 осіб у 2010 році до 9020 осіб – у 2015 році (таблиця 33).

Як видно із наведених нижче даних, найбільша кількість іноземних трудових мігрантів в Україні є громадянами країн-сусідів – Туреччини, Росії та Польщі.

Табл. 33. Чисельність іноземців та осіб без громадянства, які тимчасово працювали в Україні у 2011-2015 роках

Країна-походження	2011 р.		2012 р.		2013 р.		2014 р.		2015 р.	
	особи	у % до підсумк	особи	у % до підсумк	особи	у % до підсумк	особи	у % до підсумк	особи	у % до підсумк
		у		у		у		ку		у
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Усього, у тому числі:	13 415	100	12 760	100	11 655	100	9 136	100,0	9 020	100,0
Туреччини	2 531	18,9	2 040	16	2 369	20,3	1 681	18,4	1021	11,3
Росії	1 962	14,6	1 946	15,3	1 798	15,4	1 608	17,6	1699	18,8
Польщі	657	4,9	640	5	651	5,6	527	5,8	493	5,5
Білорусі	508	3,8	571	4,5	504	4,3	405	4,4	450	5,0
Німеччини	553	4,1	477	3,7	414	3,6	364	4,0	369	4,1
Франції	334	2,5	345	2,7	336	2,9	322	3,5	333	3,7
Азербайджану	453	3,4	495	3,9	347	3	289	3,2	331	3,7
Великобританії	221	1,6	268	2,1	269	2,3	250	2,7	228	2,5
Італії	289	2,2	374	2,9	297	2,5	244	2,7	255	2,8
Таїланду	189	1,4	236	1,8	261	2,2	232	2,5	221	2,5
Китаю	333	2,5	331	2,6	252	2,2	231	2,5	325	3,6
Молдови	312	2,3	314	2,5	236	2	217	2,4	241	2,7
США	279	2,1	267	2,1	227	1,9	187	2,0	216	2,4
Індії	188	1,4	196	1,5	166	1,4	185	2,0	245	2,7
Сербії	207	1,5	312	2,4	362	3,1	132	1,4	74	0,8
Грузії	200	1,5	203	1,6	154	1,3	129	1,4	196	2,2
Узбекистану	446	3,3	459	3,6	338	2,9	119	1,3	126	1,4
Угорщини	128	1,0	168	1,3	169	1,5	108	1,2	111	1,2
Австрії	1 151	8,6	145	1,1	135	1,2	107	1,2	89	1,0
Литви	160	1,2	163	1,3	108	0,9	84	0,9	107	1,2
Болгарії	175	1,3	134	1,1	107	0,9	82	0,9	79	0,9
Інші	2139	15,9	2676	21,0	2155	18,6	1 633	18,0	2323	25,7

За видами економічної діяльності найбільш затребуваною іноземною робочою силою у 2011-2015 роках були переробна промисловість та торгівля;

ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку (таблиця 34).

Табл. 34. Чисельність іноземців та осіб без громадянства, які тимчасово працювали в Україні, станом на кінець 2011-2015 років, за видами економічної діяльності

(осіб на кінець року)

Види економічної діяльності	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік
1	2	3	4	5	6
Усього,	8119	7 469	7 057	5 028	9020
у тому числі за видами економічної діяльності:					
• сільське господарство, мисливство, лісове господарство	275	294	228	242	333
• добувна промисловість	140	177	191	136	153
• переробна промисловість	1 252	1 268	1 122	1 112	1506
• виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	16	21	29	16	46
• будівництво	1 626	1 308	1 616	468	748
• торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	1 804	1 624	1 379	1 053	2083
• діяльність транспорту та зв'язку	246	221	251	191	216
• діяльність готелів та ресторанів	261	262	253	154	316
• фінансова та страхова діяльність	384	302	256	196	315
• операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	1 074	759	561	440	153
• освіта	206	295	226	188	316
• охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	96	99	72	56	162
• надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	712	820	243	98	532
• діяльність домашніх господарств	0	0	19	0	18

Іноземці та особи без громадянства, які працювали в Україні у 2015 році, віддали перевагу сферам торгівлі, переробної промисловості та надання послуг (табл. 34).

Кількість іноземців та ОБГ, зайнятих в Україні на термін 3 і більше років, зростала із 12 % у 2010 році до 24,3 % на кінець 2014 року (таблиця 35).

Табл. 35. Чисельність іноземців та осіб без громадянства, які тимчасово працювали в Україні, станом на кінець 2010-2014 років, за строками перебування

(за тривалістю роботи, на кінець року)

Тривалість роботи	2010 рік		2011 рік		2012 рік		2013 рік		2014 рік	
	особи	у % до підс.	особи	у % до підс.	особи	у % до підс.	Особи	у % до підс.	особи	у % до підс.
К-ть	7801	100	8119	100	7469	100	7057	100	5028	100,0

іноземців, які тимчасово працювали в Україні, усього, з них за тривалістю роботи:										
до 6 місяців	1954	25	2556	31,5	2286	30,6	1897	26,9	912	18,1
від 6 місяців до 1 року	1984	25,4	1866	23	1647	22,1	1413	20	909	18,1
від 1 року до 2 років	1823	23,4	1585	19,5	1768	23,7	1671	23,7	1195	23,8
від 2 до 3 років	1104	14,2	867	10,7	741	9,9	970	13,7	791	15,7
від 3 і більше років	936	12	1245	15,3	1027	13,7	1106	15,7	1221	24,3

Такі коливання у структурі строків перебування іноземної робочої сили відбулися за рахунок зменшення працюючих терміном до 6 місяців та від 6 місяців до 1-го року, доля яких зменшилась із 25,0 % та 25,4 % відповідно на кінець 2010 року до 18,1 % за кожним показником на кінець 2014 року.

За видами робочих місць іноземної робочої сили (таблиця 36) можна констатувати, що іноземці та ОБГ, які працюють в Україні, займають висококваліфіковані посади, у той час як місця, що не потребують певної професії чи кваліфікації, є поодинокими.

Табл. 36. Чисельність іноземців та осіб без громадянства, які тимчасово працювали в Україні, станом на кінець 2011-2015 років, за видами робочих місць

(за зайнятими робочими місцями (посадами))

	Станом на кінець 2011 року	Станом на кінець 2012 року	Станом на кінець 2013 року	Станом на кінець 2014 року	Станом на кінець 2015 року
Усього, у тому числі:	8 119	7 469	7 057	5 028	9020
робочі місця за професією	2 060	1 429	1 682	4 510	2292
посади керівників, спеціалістів, службовців	5 946	5 953	5 374	518	6665
місця, які не потребують професії, спеціальності	113	87	1	0	63

3.5. Імміграція

Імміграційні відносини є важливою складовою міграційних процесів. Прийняття 7 червня 2001 року Закону України «Про імміграцію» вперше дозволило законодавчо врегулювати умови і порядок імміграції в Україну, що стало значним внеском у формування міграційного законодавства.

Отже, імміграція – це прибуття в Україну чи залишення в Україні у встановленому порядку іноземців та осіб без громадянства на постійне проживання. З прийняттям Закону України «Про імміграцію» простежується

стабільна тенденція до збільшення кількості іммігрантів та осіб, які бажають отримати дозвіл на імміграцію в Україну.

У 2001 році на території України проживало 101,7 тис. іммігрантів, у 2002 – 106,4 тис., у 2003 – 108,5 тис., у 2004 – 119,2 тис., у 2005 – 128,1 тис., у 2006 – 149,4 тис., у 2007 – 165 тис., у 2008 – 178 тис., у 2009 – 186 тис., у 2010 – 198 тис., у 2011 – 210 тис., у 2012 – 233 тис., у 2013 – 250 тис., у 2014 році – 253 тис., станом на кінець 2015 року в державі постійно проживає близько 250,1 тис. осіб (без урахування Автономної Республіки Крим та м. Севастополя) з більше ніж зі 150 країн світу, що становить 0,59 % від всього населення України – 42,76 млн. За міжнародними стандартами критична питома вага іммігрантів по відношенню до всього населення може бути до 10%.

Найбільша кількість іммігрантів є громадянами країн колишнього Радянського Союзу, які зберегли сталі родинні та територіальні стосунки з громадянами України (більше 80% іммігрантів).

Зокрема, в Україні постійно проживають громадяни:

- Росії – 146,5 тис. осіб (53,1% усіх іммігрантів);
- Молдови – 16,5 тис. осіб (5,3%);
- Вірменії – 10,8 тис. осіб (3,9%);
- Грузії – 9,7 тис. осіб (3,2%);
- Азербайджану – 10,7 тис. осіб (3,4%);
- Білорусі – 7,5 тис. осіб (2,9%);
- Казахстану – 3,2 тис. осіб (1,2%).

Крім цього, в Україні найбільше постійно проживають громадяни таких країн: В'єтнаму – 6460 осіб, Ізраїлю – 1468, Сирії – 2033, Польщі – 928, Болгарії – 622 особа тощо.

Щорічно іноземцям та особам без громадянства видається близько 20-25 тис. дозволів на імміграцію. Зокрема, у 2005 році було видано 25,9 тис. дозволів на імміграцію в Україну, у 2006 році було видано 24,3 тис. дозволів на імміграцію в Україну, у 2007 рік видано 24,4 тис. дозволів на імміграцію в Україну, за 2008 рік видано 24,8 тис., за 2009 – 23,8 тис., за 2010 – 22,7 тис., за 2011 – 22,9 тис., за 2012 – 22,1 тис., за 2013 – 16,7 тис., за 2014 – 20,2 тис., за 2015 – 16,7 тис. дозволів на імміграцію в Україну.

Що стосується підстав імміграції, то найбільше в Україні проживає іммігрантів, які отримали дозвіл на підставі своїх родинних зв'язків з громадянами України (більше 155 тис. осіб, що становить 60 % від усіх іммігрантів).

3.6. Нелегальна міграція

Аналіз міграційної ситуації в Україні у 2015 році

Міграційна ситуація в Україні насамперед обумовлювалася загостренням соціально-політичної обстановки в ряді країн Близького Сходу, Азії і Північної Африки.

На сьогодні локальні збройні конфлікти та війни відбуваються майже у 66 країнах світу та окремих регіонах, у тому числі: в Африці – 28, в Азії – 16, в Європі – 9, у Південній Америці – 4, у Північній Америці – 1 та на Близькому Сході – 8.

До переліку країн з високим рівнем небезпеки потрапили Афганістан, Пакистан, Ірак, Сирія, кілька африканських країн і Росія.

Ескалація конфліктів призвела до суттєвого зростання кількості нелегальних мігрантів до країн ЄС. Так, протягом 2015 року до країн Євросоюзу прибуло понад 1,5 млн. мігрантів з країн Близького Сходу і Північної Африки.

Згідно з даними Євростату основними країнами призначення нелегальних мігрантів залишаються Німеччина (для громадян Сирії, Афганістану і Косово), Італія (для громадян Нігерії, Гамбії і Пакистану), Франція (для громадян Косово, ДР Конго і Судану), Фінляндія (для громадян Сомалі, Іраку і Албанії), Великобританія (для громадян Еритреї, Пакистану і Росії).

Ситуація на східному кордоні ЄС Європейськими інституціями та прикордонними відомствами упродовж останніх років розглядається як стабільна та контрольована.

Нелегальна міграція громадян країн Близького і Середнього Сходу, Африки та Південно-Східної Азії до ЄС через територію України залишається на відносно низькому рівні порівняно з іншими маршрутами.

Відповідно до аналітичного звіту Європейської агенції з питань управління оперативним співробітництвом на зовнішніх кордонах держав – членів Європейського Союзу «FRONTEX» за 2014 рік (виданий у травні 2015 року) на кордоні з Україною затримано лише 0,2% від загальної кількості нелегальних мігрантів, які були виявлені у 2014 році на ВСІХ ЗОВНІШНІХ КОРДОНАХ ЄС, що в рамках зростання масштабів нелегальної міграції до країн ЄС протягом 2015 року має тенденцію до суттєвого зниження на кордоні з Україною.

Основними маршрутами нелегальної міграції залишалися Центрально-Середземноморський маршрут (Італія, Мальта) – 61% затриманих нелегальних мігрантів, Східно-Середземноморський маршрут (Греція, Болгарія, Кіпр) – 18%, Західно-Балканський маршрут (Туреччина, Греція, Угорщина) – 16%.

Поряд з тим, загальна кількість затриманих органами охорони кордону нелегальних мігрантів у 2015 році зросла на 30% (2014 рік – 2 723, 2015 рік – 3 536), у тому числі кількість затриманих за незаконне перетинання державного кордону збільшилася майже вдвічі (2014 рік – 960, 2015 рік – 1 804), що пов'язано зі збільшенням затриманих на кордоні з ЄС.

Найбільш суттєве зростання кількості нелегальних мігрантів, затриманих за незаконне перетинання державного кордону, відбулося на українсько-угорській та українсько-румунській ділянках державного кордону. Тенденції минулого року щодо активності нелегальної міграції на інших ділянках кордону з ЄС практично не змінилися.

Основна кількість нелегальних мігрантів затримувалася під час спроб незаконно потрапити до ЄС поза пунктами пропуску (у 419 випадках затримано 1456 нелегальних мігрантів).

У 2015 році основні напрями нелегальної міграції змін не зазнали. Найбільша активність нелегальних мігрантів залишалася на українсько-словацькій, українсько-угорській ділянках (у 354 випадках затримано 1348 нелегальних мігрантів). Одночасно суттєва активізація нелегальної

міграції відбулася на українсько-угорській ділянці (у 180 випадках затримано 800 нелегальних мігрантів).

Тенденція щодо затримань нелегальних мігрантів у пунктах пропуску через державний кордон за спробу незаконно потрапити до ЄС не змінилася. 2015 року в 15 випадках затримано 20 нелегальних мігрантів (у 2014 році – у 19 випадках затримано 27 нелегальних мігрантів).

Структура нелегальної міграції щодо громадянства практично не змінилася. Основну кількість затриманих за незаконне перетинання державного кордону становлять громадяни Афганістану, Сирії, Молдови і Грузії. На відміну від минулого року, відмічається активність громадян Іраку і Пакистану.

Разом з тим, у 2015 році кількісні характеристики нелегальної міграції збільшилися за рахунок громадян Афганістану (2015 рік – 667, 2014 рік – 228), Сирії (2015 рік – 190, 2014 рік – 140), Грузії (2015 рік – 111, 2014 – 66), Сомалі (2015 рік – 83, 2014 рік – 23) і Шрі-Ланки (2015 рік – 60, 2014 рік – 28).

Динаміка щодо нелегальної міграції громадян Молдови і В'єтнаму змін не зазнала: 2015 року за незаконне перетинання кордону затримано 129 громадян Молдови (2014 рік – 181) і 48 громадян В'єтнаму (2014 рік – 42).

Кількість потенційних нелегальних мігрантів, які намагалися легально прибути в Україну, продовжувала зростати. 2015 року в 1,5 рази зросла кількість відмов у в'їзді в Україну потенційним нелегальним мігрантам. Структура нелегальної міграції щодо громадянства на каналах міжнародного сполучення залишається без змін. Тенденція до зростання обумовлена відмовами у в'їзді громадянам країн пострадянського простору (Узбекистану, Таджикистану, Киргизстану, Азербайджану, Молдови, Грузії, Вірменії).

У 2015 році організатори нелегальної міграції отримали рекордний дохід від доставки мігрантів у Європу, який становить від 3 до 6 мільярдів доларів США.

Ці дані європейським правоохоронцям вдалося отримати завдяки опитуванню 1500 шукачів притулку, біженців та економічних мігрантів. Виявилося, що 90% з них платили злочинним синдикатам за трансфер до Європи.

Водночас високий рівень криміналізації протиправної діяльності з незаконного переміщення мігрантів, широка пособницька база серед жителів прикордонних регіонів, діяльність доволі великої кількості національних діаспор і земляцтв на території країни негативно впливають на ефективність заходів з протидії нелегальній міграції.

Зокрема:

у пункті пропуску «Одеса - авіа» під час оформлення рейсу «Одеса – Відень» затримано громадянина Іраку (за підробленим документом громадянина Греції) та 2 громадян Сирії (за чужими документами громадян Швеції і Словенії) в супроводі 2 організаторів – громадян Сирії. Під час проведення обшуків за місцем проживання організаторів виявлено значну кількість чужих і підроблених паспортів різних держав, наркотичну речовину (канабіс 500 г) і травматичну зброю;

у Володимир – Волинському районі на трасі «Луцьк – Володимир-Волинський» у районі н.п. Фалемичі затримано автомобіль (водій – громадянин України), в якому 2 громадянина України перевозили 6 громадян Афганістану.

Загалом у 2015 році Держприкордонслужбою викрито 63 організовані групи, затримано 66 організаторів і пособників, судами винесено 27 обвинувальних вироків.

Низький рівень міграційного контролю перебування іноземців в Україні, недосконале міграційне законодавство України створюють передумови зловживання нелегальними мігрантами процедурою набуття статусу біженця.

Румунськими прикордонниками в н.п. Коржецун (навпроти впс «Герца» Чернівецького загону) затримано 5 громадян Сомалі без національних документів, які мали в наявності довідки про звернення за захистом в Україні.

Основні висновки і прогнози

Причини активності міграційних процесів – це пошук громадянами країн з низьким рівнем життя нормальних умов у державах – членах ЄС. Заходи, що вживаються для контролю переміщення нелегальних мігрантів з країн Близького сходу і Африки з боку країн ЄС у 2015 році, призводять до зміни основних маршрутів міграції та значно підвищують вірогідність використання України як транзитної країни.

Водночас міграційні процеси на кордонах України набули певної активності. Проте рівень загрози нелегальної міграції через територію України до країн ЄС поступово зменшується, за винятком організації переправлення мігрантів з Афганістану і Сирії до європейських країн на українсько-угорській ділянці державного кордону.

У 2016 році зберігатимуться передумови для подальшої активізації нелегальної міграції громадян Афганістану і Сирії до країн ЄС.

Рівень загрози нелегальної міграції на каналах міжнародного сполучення з використанням чужих і підроблених документів суттєвих змін не зазнав.

У той же час, урахувуючи незначні обсяги нелегальної міграції поза пунктами пропуску з території Росії та Білорусі в Україну та збереження функціонування каналів переправлення мігрантів на західному кордоні, існує висока ймовірність подальшого використання нелегальними мігрантами легальних каналів в'їзду в Україну, насамперед у пунктах пропуску для повітряного сполучення.

Не виключається можливість організації незаконного переправлення мігрантів до країн ЄС через територію України на півдні, насамперед у морських портах на каналах вантажних автомобільних перевезень.

Разом з тим у разі збереження факторів, що призвели до загострення міграційної ситуації в Європі та посилення охорони південної ділянки зовнішнього кордону ЄС, слід очікувати суттєвого посилення міграційного тиску на кордоні України.

Прогнозується, що можливими напрямками трафіку мігрантів через Україну в рамках Східного маршруту можуть бути:

- з Румунії через Закарпаття в напрямку Угорщини та Словаччини;
- з Румунії через Молдову, далі в напрямку кордону з ЄС.

Найбільш потенційно загрозовою, зважаючи на агресивну політику Росії, є українсько-російська ділянка кордону. З метою подальшого загострення міграційної ситуації в Європі не виключається створення Росією умов для значного збільшення кількості сирійських біженців з її території транзитом через Україну до ЄС.

Чинниками, що можуть вплинути на розвиток процесів нелегальної міграції в Україні, залишаються:

- високий транзитний потенціал, розвиненість транспортної інфраструктури України та сусідніх країн (Росії, Білорусії, Молдови) та близьке географічне положення до країн ЄС;

- певна активність громадян з країн Близького, Середнього Сходу, Південно-Східної Азії та Африки щодо отримання українських віз;

- діяльність досить великої кількості національних діаспор та земляцтв на території країни, які забезпечують умови для нелегальної та напівлегальної міграції, легалізації нелегальних мігрантів, проведення незаконних фінансових операцій, втягування у протиправну діяльність представників влади та правоохоронних органів;

- недостатність адміністративних засобів і механізмів контролю перебування іноземців на території країни, що створює сприятливі умови для юридичного забезпечення легальних каналів в'їзду потенційних нелегальних мігрантів в Україну та їх подальшу легалізацію на її території;

- наявність значної кількості навчальних закладів, які мають право на здійснення підготовки іноземних громадян, та їх орієнтація, насамперед, на країни Південно-Східної Азії та Африки, низький рівень міграційного контролю за іноземними студентами;

- сприятливі умови для перебування нелегальних мігрантів в країні, значний сектор тіньової економіки, можливість тривалий час нелегально працювати на торгових ринках, у будівництві тощо;

- високий рівень криміналізації протиправної діяльності з незаконного переміщення мігрантів, широка пособницька база серед мешканців прикордонних регіонів.

Кількість виявлених всередині країни нелегальних мігрантів пішла на різкий спад у 2012 році та у 2013 році досягла найменшого значення.

Це пов'язано з тим, що у зв'язку із передачею в грудні 2012 року функції по боротьбі з нелегальною міграцією до ДМС, в МВС було ліквідовано Управління міліції міграційного контролю, загальною чисельністю 1 500 осіб, основним завданням якого була протидія нелегальній міграції.

Натомість у 2013 - 2014 роках у ДМС аналогічного підрозділу по боротьбі з нелегальною міграцією не було створено через брак коштів та недостатню чисельність.

У 2015 році органами ДМС притягнуто до адміністративної відповідальності 20 784 нелегальних мігрантів та порушників міграційного законодавства за статтями 203-206 Кодексу України про адміністративні правопорушення, у тому числі за:

- порушення правил перебування іноземців та ОБГ в Україні і транзитного проїзду через територію України (ч.1 ст. 203) – 16 019;
- порушення порядку працевлаштування, прийняття на навчання, надання житла, реєстрації іноземців та осіб без громадянства та оформлення для них документів (ст. 204) – 221;
- невжиття заходів до забезпечення своєчасної реєстрації іноземців і осіб без громадянства (ст. 205) – 4 410;
- порушення порядку надання іноземцям та особам без громадянства житла, транспортних засобів та сприяння в наданні інших послуг (ст. 206) – 134.

Крім того, у 2015 році органами ДМС затримано 5 111 нелегальних мігрантів, з яких: примусово повернуто 4 202 особи, примусово видворено – 209 осіб, прийнято 576 рішень про заборону в'їзду в Україну та 129 осіб поміщено до ПТІП.

Торгівля людьми

Працівниками органів внутрішніх справ упродовж 2011-2015 років встановлено 702 потерпілих від торгівлі людьми (таблиця 37), зокрема:

Табл. 37. Виявлені факти торгівлі людьми органами МВС у 2011-2015 роках

Рік	Всього фактів торгівлі людьми	У них потерпілих:			
		Усього	з них		у тому числі неповнолітніх
			жінок	чоловіків	
2011	197	294	214	80	17
2012	155	187	124	63	16
2013	130	107	72	35	5
2014	109	86	68	18	2
2015	111	102	62	40	6
Усього:	702	776	540	236	46

У 2011-2015 роках спостерігалася стійка тенденція до зменшення фактів торгівлі людьми відносно показника 2011 року. Однак, за даними МВС, усе більшого поширення набуває одна з форм торгівлі людьми, не пов'язана із сексуальною експлуатацією, - трудова експлуатація. Жертвами трудової експлуатації в основному є чоловіки працездатного віку, працю яких використовують у сфері будівництва, сільського та лісового господарства. Ставши жертвою торгівлі людьми, чоловіки здебільшого замовчують ці факти.

На стадії експлуатації трафікери також використовують багато різних механізмів для контролю постраждалих від торгівлі людьми. Кожен з цих механізмів може застосовуватися окремо, але переважно їх поєднують, щоб забезпечити умови фактичної або психологічної ізоляції.

Разом з цим, торгівці людьми «культивують» у постраждалих страх перед представниками влади, зокрема правоохоронних органів, щоб унеможливити втечу своїх жертв і звернення до правоохоронних органів з офіційними заявами.

Іноземцями на території держави у 2015 році вчинено 1950 (- 18,1%) кримінальних правопорушень, з них громадянами Росії – 452, Молдови – 406, Грузії – 341, Азербайджану – 169, Узбекистану – 159 та інших.

За інформацією Державної пенітенціарної служби України в Україні на початок 2011 року налічувалося 2 342 іноземця, які відбували покарання в установах виконання покарань (таблиця 38).

Упродовж 2011-2013 років кількість таких осіб змінювалася незначним чином, але мала одну загальну ознаку – 50 % від загальної кількості таких іноземців складали громадяни Росії, 16 % - громадяни Молдови та ще 12 % - громадяни Грузії. Втім, починаючи з 2014 року, кількість засуджених іноземців скоротилася більш ніж у 2 рази.

Табл. 38. Кількість засуджених іноземців, які трималися в установах виконання покарань у 2011-2015 роках

Країни	Станом на:					
	01.01.2011	01.01.2012	01.01.2013	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016
Країни СНД	2 260	2 128	2 185	2 023	933	898
Інші країни світу	82	90	104	105	60	48
Разом	2 342	2 218	2 289	2 128	993	946

Осіб

Відносно іноземців протягом року вчинено 938 (+ 35,7%) кримінальних правопорушень, з них відносно громадян Росії – 111, Азербайджану – 54, Молдови – 40, Грузії – 20 та інших.

3.7. Шукачі захисту

У 2015 році до органів влади України надійшло 1235 заяв від 1433 осіб про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту. Із загальної кількості заяв, що надійшли, за 779 заявами щодо 921 особи прийнято рішення про оформлення документів для вирішення питання про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту. Більше всього надійшло заяв від громадян наступних країн: Афганістан – 263, Сирія – 215, Сомалі – 55, Росія – 53 та Ірак – 51.

У 2015 році за заявами 920 осіб (із 921) було прийняте наступне рішення: про визнання біженцем – 49 осіб, про визнання особою, яка потребує додаткового захисту – 118 осіб; про відмову у наданні захисту в Україні – 599 осіб, про втрату, позбавлення або скасування статусу – 154 особи.

У 2015 році безпосередньо до територіальних органів ДМС із заявою про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, звернулося 1219 іноземців та осіб без громадянства.

Розподіл подання заяв про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, був аналогічним до місць проживання осіб, яким такий захист надано. Так, найбільше навантаження у 2015 році припало на п'ять регіонів України, з них: місто Київ – 455 осіб (432 заяви), Одеська область – 452 особи (362 заяви), Закарпатська область – 165 осіб (110 заяв), Харківська область – 84 особи (59 заяв) та Київська область – 68 осіб (67 заяв).

3.8. Рeadмісія

Угоди про реадмісію становлять взаємні зобов'язання України, ЄС та інших держав, з якими укладено Угоди про реадмісію, прийняти назад своїх громадян, громадян третіх країн і осіб без громадянства, котрі незаконно прибули на територію однієї договірної сторони або залишаються там без законних підстав, якщо ці особи прибули з території іншої договірної сторони.

Всього на кінець 2015 року в Україні діяли угоди про реадмісію із 15 країнами світу (таблиця 39).

Європейські країни.

14.01.2015 у Посольстві Естонської Республіки в Україні підписано українсько-естонський Імплементативний протокол до Угоди з ЄС про реадмісію. Цей міжнародний договір затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 16.03.2016 № 189.

08.04.2015 Верховною Радою України ратифіковано Угоду між Кабінетом Міністрів України та Урядом Ісландії про реадмісію осіб. Ця Угода набрала чинності 01.12.2015.

Рeadмісійний діалог стосовно опрацювання текстів Імплементативних протоколів на різних стадіях триває з 11 країнами ЄС (країни Бенілюксу, Португалія, Кіпр, Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія, Мальта та Італія)

Крім цього, реадмісійний діалог триває із Сербією.

Завершуються заходи із підготовки до підписання нової Угоди про реадмісію із Швейцарською Конфедерацією.

Країни – потенційні постачальники нелегальних мігрантів.

Триває опрацювання проектів міжнародних договорів у сфері реадмісії, надісланих Українською Стороною, компетентним органами наступних країн: Ліван, Вірменія, Білорусь, Казахстан, Таджикистан, Азербайджан, Сирія, Афганістан, Китай, Іран, Індія, Шрі-Ланка, Бангладеш, Ірак, Лівія, Нігерія, Пакистан.

Спільний комітет «Україна – ЄС» з питань реадмісії.

У Шостому звіті Європейської Комісії Плану дій з лібералізації ЄС візового режиму для України Європейська Комісія відзначила, що на останньому засіданні Спільного комітету з питань реадмісії, що успішно проведено 6 травня 2015 року в режимі відео-конференції, держави-члени ЄС висловили своє задоволення імплементацією Українською Стороною Угоди між Україною та ЄС про реадмісію осіб.

Табл. 39. Угоди України про реадмісію, які діяли у 2015 році

Країна	Назва угоди	Дата
Угорська Республіка	Угода між Урядом України та Урядом Угорської Республіки про передачу і прийом осіб через спільний державний кордон	підписання: 26.02.1993 ратифікації: 11.09.1998 набуття чинності: 23.12.1998
Республіка Польща	Угода між Урядом України та Урядом Республіки Польща про передачу і прийом осіб через спільний державний кордон	підписання: 24.05.1993 набуття чинності: 10.04.1994
Республіка Молдова	Угода між Урядом України і Урядом Республіки Молдова про приймання та передачу осіб через українсько-молдовський державний кордон.	підписання: 11.03.1997 ратифікації: 11.09.1998 набуття чинності: 23.12.1998
Латвійська Республіка	Угода між Урядом України та Урядом Латвійської Республіки про передачу і приймання осіб	підписання: 24.07.1997 ратифікації: 10.02.1998
Республіка Узбекистан	Угода між Урядом України і Урядом Республіки Узбекистан про прийом-передачу осіб, які перебувають на територіях держав нелегально	підписання: 12.10.2000. ратифікації: 13.09.2001.
Республіка Туркменістан	Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Туркменістану про реадмісію осіб.	підписання: 14.05.2001 ратифікації: 10.01.2002 набуття чинності: 20.02.2002
Швейцарська Конфедерація	Угода між Кабінетом Міністрів України та Швейцарською Федеральною Радою про реадмісію осіб, які перебувають на територіях їх держав нелегально.	підписання: 11.07.2003 ратифікації: 23.06.2004 набуття чинності: 01.10.2004
Республіка Грузія	Угода між Кабінетом Міністрів України і Виконавчою владою Грузії про приймання і передачу осіб (реадмісію), які знаходяться на територіях держав незаконно.	підписання: 22.04.2003 ратифікації: 17.03.2004 набуття чинності: 26.05.2004
Турецька Республіка	Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Турецької Республіки про реадмісію осіб.	підписання: 07.06.2005 ратифікації: 24.07.2006 набуття чинності: 19.11.2008
Європейське Співтовариство	Угода між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб.	підписання: 18.06.2007 ратифікації: 15.01.2008 набуття чинності: 01.01.2010
Російська Федерація	Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про реадмісію.	підписання: 22.10.2012 ратифікації: 05.06.2013 набуття чинності: 08.08.2013
Королівство Данія	Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Королівства Данія про реадмісію осіб.	підписання: 16.09.2007 ратифікації: 21.05.2008 набуття чинності: 01.03.2009
Соціалістична Республіка В'єтнам	Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Соціалістичної Республіки В'єтнам про реадмісію громадян обох держав.	підписання: 25.09.2007 ратифікації: 03.09.2008 набуття чинності: 10.04.2009
Королівство Норвегія	Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Королівства Норвегія про реадмісію осіб.	підписання: 13.02.2008 ратифікації: 06.07.2011 набуття чинності: 01.09.2011
Ісландії	Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Ісландії про реадмісію	підписання: 25.09.2013 ратифікації: 08.05.2015

		набуття чинності: 01.12.2015
--	--	------------------------------

Практичне виконання міжнародних договорів України про реадмісію осіб за стандартною процедурою здійснюється ДМС та за прискореною процедурою – Держприкордонслужбою.

Упродовж 2015 року до ДМС надійшло 452 запити про реадмісію за стандартною процедурою. Виконано 342 запити, із яких 339 запитів щодо громадян України, та 3- іноземців.

У свою чергу у 2015 році було направлено 1 запит про реадмісію із України до Республіки Молдова.

Органами охорони державного кордону за Угодою між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб станом на 31 грудня 2015 року від держав – членів ЄС прийнято 499 осіб, збільшення на 38% (2014 р. – 362), з них громадян: України – 258 осіб (52%), СНД – 49 (10%), інших країн – 192 (38%), у т.ч. на кордоні з: Польщею – 267 осіб (53%), Румунією – 112 (23%), Словаччиною – 96 (19%), Угорщиною – 24 (5%).

Передано 43 особи, збільшення на 10% (2014 р. – 39), з них громадян: Румунії – 16 осіб, Польщі – 10, Угорщини – 7, Молдови – 2, Афганістану, Сирії, Пакистану, Словаччини, Норвегії, Чехії, Німеччини та Болгарії – по 1 особі.

IV. Вплив міграції

Як видно із наведеної вище інформації, міграція має вплив майже на всі сфери діяльності суспільства, але найбільше міграція має вплив на демографічну і соціальну ситуацію, економічну сферу, ринки праці та фінансів.

Так, за часи незалежності України, природний убуток її населення починаючи з 1991 року за даними Держстату на кінець 2013-го року становив 5 953,6 тис. осіб, міграційний убуток населення України за цей же період становив 458,7 тис. осіб, у результаті чого втрати населення Україна станом на початок 2014 року становлять 6 412,3 тис. осіб.

Протягом 2014 року зафіксовано також від’ємне значення природного приросту населення, яке на кінець періоду становило 166,4 тис. осіб, але мав місце міграційний приріст населення, який склав 22,6 тис. осіб.

Протягом 2015 року природний убуток населення продовжувався і на кінець року становив 183 тис. осіб.

Значним фактором, який вплинув на скорочення чисельність населення, став масовий виїзд працездатної частини населення України за кордон у пошуку роботи.

Як уже вище зазначено, у 2013 році що це -ДСС та Інститут демографії Національної академії наук України за рахунок коштів ЄС провели друге масштабне дослідження трудової міграції українців. Ними було опитано 45,5

тис. осіб у віці від 15 до 70 років, що мешкають в усіх регіонах України. Дослідження показало, що з січня 2010 року по середину червня 2012 року за кордоном з метою заробітку перебувало 1,2 млн. громадян, що становить 3,4 % населення зазначеного віку та 6 % працездатного населення України.

При цьому, перше аналогічне дослідження, проведене за 2005-2008 роки, показало більш високий рівень трудової міграції – 1,5 млн. осіб.

Таким чином, громадяни України, які виїхали за кордон у пошуку роботи, присвячували свій час самозайнятості, і у них було менше часу займатися питаннями створення і розвитку власних сімей, що негативно вплинуло на стан народжуваності, а як наслідок – і на незадовільний демографічний стан населення України в цілому.

Незадовільний демографічний стан населення України та масовий виїзд працездатної частини населення в пошуку роботи за кордон здебільшого пов'язаний із незадоволенням економічним становищем країни.

Проте, в умовах негативного економічного становища, яке до того ж пов'язане із стабільним від'ємним сальдо зовнішньої торгівлі (чим це підтверджується?) України, результати міграції населення України за кордон у пошуку роботи дають і позитивні плоди.

Так, за даними Національного банку України за 2011-2015 роки українськими заробітчанами перераховано в Україну грошових переказів на загальну суму 34 242 млн. дол. США (таблиця 40).

Табл. 40. Динаміка обсягів приватних грошових переказів в Україну у 2011-2015 роках

млн. дол. США

Надходження	2011 рік	2012 рік		2013 рік		2014 рік		2015 рік	
		За рік	до 2011 року, %	За рік	до 2012 року, %	За рік	до 2013 року, %	За рік	до 2014 року, %
Всього, у т.ч. через	7 019	7 526	107	8 537	113	6 489	76	4671	72
коррахунки банків	3 252	3 278	101	3 293	100	2 410	73	2006	83
міжнародні платіжні системи	2 804	3 213	115	4 084	127	3 190	78	2007	63
неформальними каналами	963	1 035	107	1 160	112	889	77	658	74
1. Оплата праці, у т.ч.	4 022	4 619	115	5 652	122	4 318	76	3157	73
ввезено неформально	569	654	115	780	119	593	76	423	71
2. Приватні трансфери, у т.ч.	2 997	2 907	97	2 885	99	2 171	75	1514	70
2.1. Грошові перекази робітників, що працюють більше року, з них	1 890	1 749	93	1 531	88	1 165	76	861	74
ввезено неформально	394	381	97	380	100	296	78	235	79
2.2. Інші приватні	1 107	1 158	105	1 354	117	1 006	74	653	65

При цьому, як видно з наведених даних, з 2011 по 2013 роки темпи обсягів приватних грошових переказів в Україну зберігали позитивну динаміку, а у 2014 році зафіксовано від'ємне значення в розмірі 24 % або на понад 2 млрд. дол. США від показника 2013 року. У 2015 році негативна динаміка переказів продовжилася і в цілому за рік зменшилася на 28 % у порівнянні з 2014 роком.

Причиною зниження обсягів грошових переказів у 2015 році так само послужили:

агресія Росії: перекази до Донецької та Луганської областей скоротилися вдвічі – на 0,5 млрд. дол. США. Крім того, внаслідок тимчасової окупації АР Крим дані щодо переказів у республіку в 2015 році не обраховувалися;

девальвація російського рубля на 72 %;

зростання недовіри населення до банківської системи в умовах нестабільної фінансової та політичної ситуації та, відповідно, можливу недооцінку обсягів переказів неформальними каналами;

слабка економічна активність в Єврозоні.

Зниження переказів відбулося рівномірно за всіма джерелами надходжень.

У 2015 році спостерігалось падіння частки використання міжнародних платіжних систем, як каналу надходження грошових переказів, на 37 % у порівнянні з 2014 роком.

Таким чином, приватні грошові перекази в Україну не лише спричиняють позитивний вплив на економіку України, але й сприяють розвитку ринку фінансових послуг, зокрема залучення й розвитку міжнародних платіжних систем.

Поряд з цим, тяжіння громадян України до пошуку роботи за кордоном негативно впливає на внутрішній ринок праці в Україні, який по цій причині щороку втрачає висококваліфікованих фахівців.

При цьому, необхідно зазначити про певні зрушення в сфері регулювання трудової міграції громадян України за кордон – 05.11.2015 прийнято Закон України «Про зовнішню трудову міграцію», який набув чинності з 01.01.2016. Оскільки найбільш значущим міграційним потоком на сьогодні є трудова міграція громадян України за кордон, у центрі уваги держави передовсім має стояти захист прав та інтересів українців, працевлаштованих за кордоном, та заохочення їх повернення на батьківщину.

V. Проблемні питання в сферах міграції

Проблемні питання, притаманні сферам міграції, впродовж 2015 року фактично не змінилися.

Одним з основних проблемним питанням у сфері міграції на сьогодні є належна протидія нелегальній міграції. Адже контроль за мігрантами всередині

країни в 2015 році здійснювався в обмеженому варіанті, оскільки здійснення цієї функції органами ДМС суттєво ускладнено у зв'язку з недостатністю людських ресурсів. З метою вирішення цієї проблеми постановою Уряду від 27.05.2015 № 349 гранична чисельність ДМС та її територіальних органів і підрозділів з 01.01.2016 збільшена на 500 одиниць.

Для ширшого аналізу міграційної ситуації в ДМС наказом від 29.05.2015 № 64 утворено Контактний інформаційно-аналітичний центр з моніторингу міграційних процесів. З метою врегулювання його діяльності визначено та узгоджено на міжвідомчому рівні:

Орієнтовний перелік показників, необхідних для моніторингу можливих ризиків у сферах міграції та інших пов'язаних сферах, джерела їх походження та періодичність збору в 2015 році;

Орієнтовний перелік можливих міграційних ризиків, що можуть призвести до негативних наслідків у сферах міграції та інших пов'язаних сферах, на 2015 рік;

Методика оцінки ризиків у сферах міграції та інших пов'язаних сферах.

Результати діяльності Центру щотижнево висвітлюються на офіційному веб-сайті ДМС у розділі «Моніторинг міграційних процесів», однак на ефективність його роботи негативно впливає той факт, що Центр не є самостійним підрозділом, а діє як робочий орган ДМС на базі одного із структурних підрозділів апарату ДМС.

Причиною відсутності повноцінного обліку окремих категорій мігрантів, насамперед, є їх нелегальне походження, особливо це стосується трудової міграції.

Серйозним недоліком відомчої статистики було також і те, що значна частина адміністративних даних міністерств та відомств, крім тих, які передаються ними до Держстату, або не збираються або не публікуються чи публікуються виключно для внутрішнього користування. Джерела збору статистичних даних у міністерствах і відомствах також є різними і не завжди надаються для ознайомлення чи опрацювання іншим суміжним органам влади.

За винятком обстеження з питань трудової міграції, здійсненого Держстатом у 2012 році, впродовж 2010-2015 років спеціальні вибіркові обстеження, присвячені міграційним питанням, в Україні державними органами влади безпосередньо чи опосередковано не проводились.

Як наслідок, неповнота існуючої інформації про міграційні процеси значно ускладнює формування виваженої та ефективної державної політики у цій сфері.

Протягом 2011 – 2015 років центральними органами виконавчої влади, що здійснюють державне управління у сферах міграції, виконано більшість заходів, передбачених Концепцією державної міграційної політики, затвердженою Указом Президента України від 30.05.2011 № 622, та планом заходів з її реалізації, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів

України від 12.10.2011 № 1058-р. У зв'язку з цим ДМС у взаємодії із заінтересованими центральними органами здійснюється розробка нової Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року.

Розподіл зазначених вище проблем у сферах міграції є досить умовний і далеко не вичерпний. Проте їх вирішення на першому етапі дозволить оптимізувати процеси регулювання міграції в Україні та дозволить зробити міграцію більш прозорою і прогнозованою.

ВИСНОВКИ

Незважаючи на свій потенціал як за площею займаної території, так і вигідним місцем розташування та наявністю значної чисельності населення, Україна у 2015 році не стала привабливішою для висококваліфікованих трудових мігрантів.

Натомість Україна в таких умовах розвитку є досить привабливою у якості країни-транзиту для мігрантів з країн третього світу на шляху до високорозвинених країн Європи.

Значна за обсягами законодавча база управління міграційними процесами потребує розгляду питання щодо доцільності розробки Кодексу міграційного законодавства як цілісного документа, в якому будуть відображені всі процедури, пов'язані з документуванням громадян України, правовим статусом іноземців та осіб без громадянства від моменту перетину ними державного кордону України і до набуття громадянства України, наданням притулку тощо.

У найближчому часі потребує комплексного вирішення питання щодо стимулювання імміграції в Україну. Адже через деякий час Україна, за умов розвитку економіки, може зіткнутися з проблемою дефіциту робочої сили, чому сприяють також процеси скорочення та старіння населення, які за кілька років вирішити неможливо.

Важливою передумовою виконання цих та інших завдань має стати міжнародне співробітництво, зокрема, співпраця з країнами призначення щодо соціального захисту працівників-мігрантів з України; досягнення домовленостей щодо запровадження різноманітних схем циркулярної міграції, що вигідно як країнам працевлаштування, так і Україні; спільна протидія нелегальній міграції водночас із створенням умов для міграції законної; зростання мобільності населення з культурно-освітніми, рекреаційними, приватними цілями, в т.ч. і шляхом спрощення візового режиму.

Таким чином, основні проблеми міграції, викладені у Міграційному профілі за 2015 рік, у т.ч. вирішення питань внутрішньо переміщених осіб, продовжують суттєво впливати на соціально-економічну ситуацію в Україні і потребують уваги профільних центральних органів виконавчої влади.

СПИСОК ТАБЛИЦЬ

Таблиця 1. Динаміка наявної чисельності населення України	5
Таблиця 2. Динаміка структури постійного населення України за віковими групами	6
Таблиця 3. Щільність населення України.....	7
Таблиця 4. Динаміка ВВП України за 2011-2015 роки.....	8
Таблиця 5. Динаміка ВВП України на душу населення у доларах США за 2011-2015 роки.....	8
Таблиця 6. Динаміка рейтингової оцінки умов ведення бізнесу Doing Business в Україні за 2011-2015 роки.....	9
Таблиця 7. Динаміка основних показників соціально-економічного розвитку України за 2012-2015 роки.....	9
Таблиця 8. Розмір середньомісячної номінальної заробітної плати в Україні за 2012-2015 роки	11
Таблиця 9. Розподіл населення за рівнем середньодушових еквівалентних загальних доходів у 2011-2014 роках.....	12
Таблиця 10. Житловий фонд України і умови проживання у 2010-2013 роках.....	13
Таблиця 11. Основні показники ринку праці України (річні дані) за 2010-2015 роки.....	14
Таблиця 12. Попит та пропозиція робочої сили в Україні у 2011-2015 роках....	15
Таблиця 13. Попит на робочу силу в Україні за видами економічної діяльності у 2011-2015 роках.....	17
Таблиця 14. Інформація про центри надання адміністративних послуг, які надають адміністративні послуги ДМС, станом на 31.12.2015.....	28
Таблиця 15. Міграційний приріст (скорочення) населення України у 2011-2015 роках	30
Таблиця 16. Співвідношення середньої чисельності міського та сільського населення України у 2011-2015 роках.....	31
Таблиця 17. Структура населення України у 2011-2015 роках.....	31
Таблиця 18. Кількість наданих адміністративних послуг по реєстрації/зняття з реєстрації місця проживання у 2013-2015 роках.....	32
Таблиця 19. Кількість окремих адміністративних послуг, наданих територіальними органами ДМС внутрішньо переміщеним особам (станом на 01.01.2016).....	33
Таблиця 20. Список держав, які громадяни України у 2015 році могли відвідувати без візи.....	36
Таблиця 21. Список держав, які громадяни України могли відвідувати за дипломатичними чи службовими паспортами без візи у 2015 році.....	38
Таблиця 22. Аналіз виїздів громадян України за кордон у 2011-2015 роках.....	41
Таблиця 23. Країни світу, які найбільше відвідувалися громадянами України у 2011-2015 роках.....	41
Таблиця 24. Чисельність громадян України, які тимчасово працювали за кордоном, працевлаштованих суб'єктами господарської діяльності, що мають відповідну ліцензію, у 2011-2015 роках.....	44

Таблиця 25. Кількість трудових мігрантів за категоріями, статтю та місцем проживання до виїзду за кордон у 2010-2012 роках.....	46
Таблиця 26. Трудові мігранти за країнами перебування, статтю та місцем проживання до виїзду за кордон у 2010–2012 роках.....	47
Таблиця 27. Трудові мігранти за країнами та тривалістю перебування під час останньої поїздки за кордон у 2010–2012 роках.....	48
Таблиця 28. Інформація про видачу дозволів на виїзд громадян України за кордон на постійне місце проживання та повернення в Україну за 2015 рік.....	52
Таблиця 29. Безвізовий режим поїздок в Україну для громадян іноземних держав у 2015 році.....	54
Таблиця 30. Перелік країн з безвізовим порядком в'їзду в Україну для громадян цих країн, власників дипломатичних та службових паспортів у 2015 році.....	55
Таблиця 31. Інформація про іноземців та осіб без громадянства, які в'їхали в Україну, за 2011-2015 роки.....	56
Таблиця 32. Інформація про іноземців та осіб без громадянства, яким дипломатичними представництвами та консульськими установами України відмовлено в оформленні віз у 2014 році	57
Таблиця 33. Чисельність іноземців та осіб без громадянства, які тимчасово працювали в Україні у 2011-2015 роках.....	59
Таблиця 34. Чисельність іноземців та осіб без громадянства, які тимчасово працювали в Україні, станом на кінець 2011-2015 років, за видами економічної діяльності	60
Таблиця 35. Чисельність іноземців та осіб без громадянства, які тимчасово працювали в Україні, станом на кінець 2010-2014 років, за строками перебування.....	60
Таблиця 36. Чисельність іноземців та осіб без громадянства, які тимчасово працювали в Україні, станом на кінець 2011-2015 років, за видами робочих місць.....	61
Таблиця 37. Виявлені факти торгівлі людьми органами МВС у 2011-2015 роках.....	67
Таблиця 38. Кількість засуджених іноземців, які трималися в установах виконання покарань у 2011-2015 роках.....	68
Таблиця 39. Угоди України про реадмісію, які діяли у 2015 році.....	69
Таблиця 40. Динаміка обсягів приватних грошових переказів в Україну у 2011-2015 роках.....	73